

Heidi Mukkala

Ikäihminen kehittäjänä mallin ja ennaltaehkäisevän työn juurtuminen

Aijjoos -hankkeen tulokset ja ideat järjestöjen, seurakunnan ja yksityisen sektorin toimijoiden arvioimana

Opinnäytetyö

Syksy 2011

Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö

Vanhustyön koulutusohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö

Koulutusohjelma: Vanhustyön koulutusohjelma

Suuntautumisvaihtoehto: Geronomi

Tekijä: Heidi Mukkala

Työn nimi: Ikäihminen kehittäjänä mallin ja ennaltaehkäisevän työn juurtuminen. Aijjoos -hankkeen tulokset ja ideat järjestöjen, seurakunnan ja yksityisen sektorin toimijoiden arvioimana.

Ohjaaja: Sirkka-Liisa Palomäki

Vuosi: 2011

Sivumäärä: 58

Liitteiden lukumäärä: 1

Ikäihmistien osallisuuden tukeminen ja ongelmien ennaltaehkäisy ovat nousseet merkittäviksi asioiksi yhteiskunnassamme. Yhä useampi ikääntynyt asuu omassa kodissaan mahdollisimman pitkään, koska laitospaikkoja on vähennetty huomattavasti. Ennaltaehkäisevä työ ja osallisuuden tukeminen mainitaan tärkeänä osana ikäihmistien palvelujen tuottamista useissa yhteiskunnallisissa julkaisuissa. Näitä kahta asiaa korostetaan esimerkiksi Ikälain luonnoksessa (2011) ja Ikäihmistien palvelujen laatusuosituksessa (2008).

Yhteistyötahona opinnäytetyössä oli Aijjoos- kumppanuushanke. Hankkeen tarkoituksena on luoda yhtenäinen ennaltaehkäisevän vanhustyön malli Kuntayhtymä Kaksineuvoisen alueelle. Opinnäytetyöni on selvitys Aijjoos- kumppanuushankkeelle Ikäihminen kehittäjänä mallin ja ennaltaehkäisevän työn juurtumisesta arkipäivän työvälineeksi järjestöjen, seurakunnan ja yksityisen sektorin toimijoiden arvioimana. Tutkimusmenetelmänä käytettiin yksilöhaastattelua, joihin osallistui viisi eri henkilöä edellä mainituista organisaatioista. Osa haastelluista oli työikäisiä ja osa oli eläkkeellä. Haastatellut eivät olleet aktiivisesti mukana hankkeen kanssa yhteistyötä tekevissä ydinryhmissä. Haastatteluaineisto analysoitiin aineistolähtöisesti soveltaen laadullista sisällönanalyysia.

Ennaltaehkäisevä työ ja Ikäihminen kehittäjänä malli ovat selvityksen mukaan muun muassa nostaneet ikääntyneiden arvostuksen tunnetta. Lisäksi ne ovat olleet vaikuttamassa ikäihmistien hyvinvointiin esimerkiksi tuomalla heille tietoa omaan terveydenhoitoon liittyvissä asioissa. Aijjoos -hanke on myös rohkaissut ja herätellyt ikääntyneitä osallistumaan eri aktiviteetteihin. Työelämäänsä mallit ovat vaikuttaneet avartamalla työntekijöiden omaa ajattelua. Opinnäytetyössä esitellään myös ideoita siihen, mitä mallien juurtumisen suhteen voidaan vielä tehdä ennen hankkeen päättymistä.

Avainsanat: osallisuus, ennaltaehkäisy, ikääntyneet, valtavirtaistaminen, Aijjoos-hanke

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Bachelor in Elderly Care

Author/s: Heidi Mukkala

Title of thesis: Mainstreaming the model of older people as experts and preventive work. Results and ideas of the Aijjoos project evaluated by organizations, church and private sector actors

Supervisor(s): Sirkka-Liisa Palomäki

Year: 2011 Number of pages: 58 Number of appendices: 1

Preventive work and supporting elderly people's social engagement have become important issues in our society. An increasing number of elderly persons live in their own home as long as possible since the number of placements in institutions has decreased considerably. Preventive work and supporting elderly people's social engagement are mentioned as an important part of the service provision in several official publications in Finland, for example in a draft of the so-called Age Act (2011) and in the National Framework for High Quality Services for Older People (2008).

This thesis was carried out in collaboration with the Aijjoos project, designed to create a universal model of preventive work with the aged for the area of one joint municipal authority. This thesis is a report to the Aijjoos project about how preventive work and the model called 'elderly people as experts' can become tools for daily work. Five persons representing non-profit organizations, the parish and the private sector were interviewed for this purpose. Two of the interviewees were in working life and three were retired. None of them had been actively involved in teams that co-operate with the Aijjoos project. The material of this qualitative thesis was analysed using inductive content analysis.

According to the findings, preventive work and the elderly people as experts model have, among other things, made elderly people feel better appreciated. The people's well-being has also been affected positively, as they have received information relating to their own health care. The Aijjoos project has encouraged elderly people to participate in various activities. In work life, the models have extended the workers' scope of thinking. The thesis also presents further ideas on how to consolidate the use these models before the project ends.

Keywords: social engagement, prevention, elderly people, mainstreaming, Aijjoos project

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
1 JOHDANTO	6
2 IKÄIHMISTEN OSALLISUUS JA OSALLISTUMINEN.....	7
2.1 Osallisuuden periaate	7
2.2 Vanhuskäsitteet ja osallisuus.....	9
2.3 Osallistuminen ja osallistaminen kehittämisen näkökulmasta	10
2.4 Ikäihmisten osallistuminen palvelujen suunnitteluun	11
2.5 Tutkimuksia ja hankkeita ikäihmisten osallisuudesta	12
3 ENNALTAEHKÄISEVÄ TYÖ SUUNTANA IKÄIHMISTEN PALVELUISSA.....	15
4 HYVÄ KÄYTÄNTÖ ENNALTAEHKÄISEVÄSSÄ TYÖSSÄ	17
4.1 Hyvän käytännön tunnuspiirteet.....	17
4.2 Esimerkki hyvästä käytännöstä	17
5 JUURTUMINEN KEHITTÄMISHANKKEISSA	19
5.1 Juurtumisen tärkeys kehittämishankkeissa	19
5.2 Pysyvät käytännöt turvaamassa jatkuvuutta	20
5.3 Juurruttaminen, disseminaatio ja valtavirtaistaminen	21
5.4 Juurruttamisen tasot ja alueellinen juurruttaminen	22
6 ARVIOINTI OSANA KEHITTÄMISTÄ.....	24
6.1 Arvioinnin yleisiä piirteitä.....	24
6.2 Prosessiarviointi arviointimenetelmänä	24
6.3 Vaikuttavuuden ja vaikutusten arviointi	26
7 IKÄIHMISTEN PALVELUJEN KEHITTÄMISEN ETIIKKA.....	28
8 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET.....	29
9 AIJJOOS-KUMPPANUUSHANKE.....	30
9.1 Mikä on Aijjoos -kumppanuushanke?	30

9.2 Ikäihminen kehittäjänä malli	30
9.3 Ennaltaehkäisevä työ Aijjoos-hankkeessa	31
10 TOTEUTUSTAPA	33
10.1 Teemahaastattelu	34
10.2 Haastatteluaineiston litterointi	35
10.3 Anonymiteetin turvaaminen	36
10.4 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi ja käsitekartat.....	36
11 TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET	39
11.1 Aijjoos-hanke, hyvä yhteistyökumppani	39
11.2 Mallien juurtumisen nykytilanne	41
11.2.1 Ikäihmisten arvostus ja arvostuksen tunne nousseet	41
11.2.2 Tietoa omasta terveydenhoidosta ja tukea itsetuntemukseen.....	43
11.2.3 Rohkaisua osallistumiseen.....	44
11.2.4 Herättäjä ja "liikkeelle potkija"	44
11.2.5 Työvälineitä, innostusta ja uusia näkökulmia työhön.....	45
11.2.6 Mallien kaksi tietä juurtumisessa	45
11.3 Juurtumisen edelleen kehittäminen.....	47
12 POHDINTA.....	51
12.1 Tulosten pohdinta	51
12.2 Aiheita vaikuttavuuden arviointiin.....	53
12.3 Opinnäytetyöprosessin ongelmakohdat ja kompastuskivet.....	54
12.4 Oma kehittymiseni opinnäytetyöprosessin aikana	55
LÄHTEET	56
LIITTEET	1(1)

1 JOHDANTO

Ikäihmisten osallisuuden tukeminen ja ongelmien ennaltaehkäisy on tärkeää etenkin heidän oman hyvinvointinsa kannalta, mutta myös yhteiskunnallisella tasolla. Kuntalaissa (L 17.3.1995/365) säädetään, että jokaiselle kunnan asukkaalle ja palvelujen käyttäjälle on taattava edellytykset osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan muun muassa selvittämällä asukkaiden mielipiteitä asioista ennen päätöksentekoa. Osallisuuden tukemista ja ennaltaehkäisevää työtä korostetaan myös juuri vireillä olevan Ikälain luonnoksessa (2011) ja Ikäihmisten palvelujen laatusuosituksessa (2008).

Opinnäytetyöni on selvitys Aijjoos -kumppanuushankkeelle sen kehittämän ikäihminen kehittäjänä mallin ja ennaltaehkäisevän työn juurtumisesta ja leviämisestä yhteistyötahojen ydinryhmien ulkopuolelle. Käytän opinnäytetyössäni ikäihminen kehittäjänä ideasta ja ennaltaehkäisevästä työstä yhteisnimitystä mallit. Tarkastelen opinnäytetyössäni, kuinka edellä mainitut mallit ovat juurtuneet ja levinneet kuntayhtymä Kaksineuvoisen alueella toimivien yhdistysten, seurakuntien ja yksityisen hoivakodin työntekijöiden tai aktiivien päivittäiseksi työvälineeksi.

Tutkimusaineiston keräsin haastattelemalla viittä eri henkilöä, joista jokainen oli aktiivisesti mukana jossakin edellä mainitussa organisaatiossa. Mukana oli niin eläkeläisiä kuin työelämässä mukana olevia. Haastattelumuotona käytin teema-haastattelua, jotka toteutin yksilöhaastatteluina. Haastatteluun valitsin sellaisia henkilöitä, jotka eivät ole olleet aktiivisesti mukana Aijjoos -hankkeen kanssa yhteistyötä tekevissä ydinryhmissä. Tulokset osoittavat, että eri hyödynsaajat ovat hyötöneet malleista monin tavoin.

2 IKÄIHMISTEN OSALLISUUS JA OSALLISTUMINEN

2.1 Osallisuuden periaate

Osallisuuden periaate mainitaan useassa valtakunnallisessa julkaisussa. Tästä syystä myös palvelujen tuottajien on oltava entistä aktiivisempia asiakkaiden osallisuuden periaatteen mahdollistamisessa ja tukemisessa.

Sosiaali- ja terveysministeriön valtakunnallinen Sosiaali- ja terveydenhuollon laadunhallinta 2000-luvulle suositus (1999, 4) kannustaa ottamaan asiakkaat mukaan laadunhallintaan. Tässä julkaisussa sosiaali- ja terveysministeriö tuo esille suosituksen siitä, että palvelujen tuottajien tulee luoda toimintajärjestelmiinsä osallistavia väyliä ja rakenteita. Suosituksen mukaan asiakkaille täytyy luoda mahdollisuuksia aktiiviseen osallistumiseen, palvelujen laadun arviointiin eri tasoilla ja vaikuttaa päättäjiin mahdollisten muutosten aikaan saamiseksi. (Sosiaali- ja terveydenhuollon laadunhallinta 2000-luvulle 1999, 11.)

Osallisuutta voidaan tarkastella sekä yhteiskunnallisella tasolla, että yksilötasolla. Yhteiskunnallisella tasolla osallisuuden periaate tarkoittaa yksilöiden mahdollisuutta vaikuttaa oman elinympäristönsä ja koko yhteiskunnan kehittämiseen. Yksilötasolla osallisuuden periaatteella tarkoitetaan sitä, että yksilö on ikääntyneenäkin yhteiskunnan täysivaltainen jäsen. Jotta ikäihmisten yhteiskunnallinen osallisuus saadaan turvattua, täytyy osallisuuden periaate tehdä ikäihmisten palveluissa näkyväksi. Samalla on tärkeää vahvistaa ja ylläpitää ikäihmisten toimintakykyä monipuolisesti. (Ikäihmisten palvelujen laatusuositus 2008, 13.)

Ikääntyneiden tulee saada elää täysipainoista elämää yhteiskunnan sisäpuolella. Ikäihmisten täytyy saada myös osallistua heitä kiinnostaviin aktiviteetteihin, sillä se ehkäisee esimerkiksi yksinäisyyttä. Tukemalla ikääntyneiden omia mielenkiinnon kohteita ja osallistamalla heitä pyritään samalla ennaltaehkäisemään myös laitostumista. (Kurki 2007, 82.)

Nykyään on trendinä korostaa osallisuuden merkitystä kaikessa kehittämistoiminnassa. Osallistavaa kehittämistä voidaan siis pitää eräänlaisena muoti-ilmiönä. Käsitteet osallistuminen ja osallistaminen liittyvät tiiviisti toisiinsa. Osallistuminen

on mahdollisuuksien hyödyntämistä. Osallistaminen ymmärretään mahdollisuuksien tarjoamisena. (Toikko & Rantanen 2009, 89, 90.) Osallistavan kehittämisen trendikkyys johtunee siitä, että osallisuuden periaate on tärkeässä asemassa useissa valtakunnallisissa suosituksissa sekä esimerkiksi Ikälain (2011) luonnoksessa.

Osallistamisen käsitteeseen liittyy tiettyä problematiikkaa. Toisaalta osallistaminen tarkoittaa sitä, että yksilö osallistuu johonkin. Kun taas toisaalta käsite voidaan mieltää siten, että joku osallistaa jotakuta. Tällöin termin osallistaminen voi ymmärtää olevan toimijoiden subjektiivutta tai objektivointia. Osallistamisen voidaan käsittää olevan sitä, että joku opastaa tai ohjaa toimijoita osallistumaan. Pahimmassa tapauksessa osallistamisen voidaan käsittää olevan sitä, että toimijoita jopa pakotetaan osallistumaan. Käsite voi pitää sisällään myös ajatuksen, jossa toimijoita jopa yllytetään innostajan toimesta harkitsemattomaan toimintaan. (Toikko & Rantanen, 2009, 90.) Osallistuminen on kuitenkin vastakohta eristämiselle (Kurki 2007, 82).

On syytä muistaa, että osallistumisen tulee aina olla täysin vapaaehtoista toimintaa. Asiakkaan näkökulmasta katsottuna osallistuminen tarkoittaa toimijuuden, itsemääräämisoikeuden ja yhdenvertaisuuden toteutumista. Palveluntarjoajalle tämä tarkoittaa puolestaan asiakkaan näkemistä palvelussaan toimijana ja parhaimmillaan jopa kumppanina. (Virtanen, Suoheimo, Lamminmäki, Ahonen & Suokas 2011, 29.)

Clark, Davis, Fisher, Glynn & Jeffries (2008, 10 – 11) ovat jaotelleet tutkimuksessaan viisi eri tasoa palvelujen käyttäjien osallistumisesta palvelujen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Osallistumisen viisi tasoa esitellään tarkemmin taulukossa Palvelunkäyttäjien osallistumisen viisi tasoa (Taulukko 1).

Taulukko 1. Palvelunkäyttäjien osallistumisen viisi tasoa. (Clark ym. 2008, 10- 11).

TASO 1 <i>Ei osallistumista</i>	<i>Palvelut on suunniteltu ja toteutettu ilman palvelujen käyttäjien osallistumista.</i>
TASO 2 <i>Osallistuminen rajoitettua</i>	<i>Palvelujen käyttäjille annetaan tietoa rajoitetusti ja heiltä kysytään mielipiteitä satunnaisesti koskien palvelujen muutoksia. Palvelujen käyttäjillä ei ole mahdollisuutta vaikuttaa palvelujen kokonaisuuteen. Osallistuvat satunnaisesti oman palvelusuunnitelmansa laatimiseen ja seurantaan.</i>
TASO 3 <i>Osallistuminen kasvavaa</i>	<i>Palvelujen käyttäjiltä kysytään säännöllisesti palveluja koskevista asioista. Vastaukset muokataan hallinnon ja henkilökunnan tarpeisiin. Suurin osa palvelujen käyttäjistä osallistuu oman palvelusuunnitelmansa laatimiseen ja seurantaan. Organisaatioon liittyvät asiat käsitellään erillisissä foorumeissa ilman palvelujen käyttäjien osallistumista.</i>
TASO 4 <i>Yhteistoiminta</i>	<i>Palvelujen tuottaja on tehnyt tietoisien arvovalinnan palvelunkäyttäjiä koskien. Palvelujen käyttäjät osallistuvat toimintatapoja koskevaan keskusteluun, palvelujen toimintaan ja kehittämiseen liittyvään päätöksen tekoon. Palvelunkäyttäjille korvataan rahallisesti yhteistoimintaan käytetty aika ja kulut. Palvelunkäyttäjille tarjotaan mahdollisuus tavata toisiaan ja heille annetaan mahdollisuus saada yhteistoimintaan liittyvää koulutusta ja tukea.</i>
TASO 5 <i>Kumppanuus</i>	<i>Henkilökunta ja palvelunkäyttäjät työskentelevät yhdessä kaikilla palvelun osa-alueilla. Tärkeimmät päätökset tehdään yhdessä. Palvelunkäyttäjät osallistuvat palvelujen arviointiin. Palveluorganisaatiolla on mahdollisuus ottaa mukaan, kouluttaa ja tukea palvelujen käyttäjiä. Palvelujen käyttäjiä palkataan palveluorganisaation tehtäviin.</i>

2.2 Vanhuskäsitykset ja osallisuus

Kunnioittavassa ja arvostavassa vanhuskäsityksessä iäkkäät ihmiset nähdään voimavarana. Tässä vanhuskäsityksessä ikäihmisten aktiivisuutta korostetaan ja heidän toivotaan olevan mukana vaikuttamassa yhteiskunnallisiin asioihin. Ikäihmisiltä kysytään neuvoa ja heidän mielipiteitään ja toiveitaan kuunnellaan. (Vallejo Medina, Vehviläinen, Haukka, Pyykkö & Kivelä 2007, 41.)

Vallejo Medina ym. (2007, 41) toteavat, että myönteisessä, tasavertaisessa vanhuskäsityksessä ikäihmisten ajatellaan olevan ainutkertaisia, itsenäisiä ja kunnioitettavia yksilöitä. Tasavertaisuutta korostava, myönteinen vanhuskäsitys sisältyy yhteiskuntakäsitykseen, joka on inhimillinen ja tasa-arvoinen.

Nämä kaksi edellä mainittua vanhuskäsitystä liittyvät iäkkäiden ihmisten osallistamiseen ja osallistamiseen, koska ne ovat myönteisiä ja korostavat ikäihmisten yhteiskunnallista osallisuutta. Nämä vanhuskäsitykset nivoutuvat kiinteästi yhteen osallisuuden periaatteen kanssa.

2.3 Osallistuminen ja osallistaminen kehittämisen näkökulmasta

Vaikka osallistaminen tapahtuisikin ulkopuolisesta aloitteesta, odotetaan osallistamisen kuitenkin johtavan omaehtoiseen osallistamiseen. Sidosryhmien, työntekijöiden ja asiakkaiden osallistumisesta on paljon erilaista hyötyä kehittämistoiminnassa. Tärkeimpien sidosryhmien ottaminen mukaan päätöksentekoon ja suunnitteluun jo hankkeiden valmisteluvaiheen alussa on ehto kehittämistoiminnan tulokellisuudelle. Tällä tavalla varmistetaan eri tahojen tarpeiden ja intressien paras mahdollinen huomioiminen. Eri yhteistyökumppaneiden osallistuminen on suorassa yhteydessä kehittämistoimintaan sitoutumiseen. (Toikko & Rantanen 2009, 90.)

Osallistuminen on kaksi suuntaista. Kehittäjät osallistuvat käytäntöön ja vastavuoroisesti taas toimijat osallistuvat kehittämiseen. Osallistumisessa on eroja sekä toimijoiden, että kehittäjien keskuudessa. On tutkimuksellisen kehittämistoiminnan suuntauksia, joissa korostetaan toimijoiden ja kehittäjien tiivistä yhteistyötä. Toisissa suuntauksissa taas toimijan ja kehittäjän välinen vuorovaikutus on etäisempää. Esimerkiksi osallistavassa toimintatutkimuksessa kehittäjät ovat aktiivisia toimijoita ja toimijat aktiivisia kehittäjiä. Aina ei siis ole tarpeen vetää selkeää rajaa toimijoiden ja kehittäjien välille. (Toikko & Rantanen 2009, 91.)

Yhteistoiminnallisen kehittämisen erityispiirteisiin kuuluu se, että erilaiset tutkijat, kehittäjät, toimijat ja käyttäjät osallistuvat kehittämiseen yhdessä. Tällä tavalla voidaan yhteisesti keskustella kaikkien edellä mainittujen tahojen kanssa esiin nousseista kysymyksistä ja mielipiteistä. Samalla pystytään myös auttamaan toisia eri kysymysten ja näkökulmien muotoilussa. Kaikki eri tahot siis kehittävät samaa kohdetta, mutta eri lähtökohdista. Kaikki tahot saavat tarvittaessa apua johtopäätösten jäsentämiseen ja analysointiin. Lopulta kuitenkin jokainen taho vie tulokset omiin alkuperäisiin viiteryhmiinsä. Kyseessä on siis eräänlainen kumppanuus, koska kaikki kehittämistoimintaan osallistuvat ovat rinnakkaisissa asemassa toisiin-

sa nähden. Kukaan ei siis ole hierarkkisesti toista ylempänä. (Toikko & Rantanen 2009, 91, 92.)

Toimijoiden ja käyttäjien osallistuminen pyritään rakentamaan dialogin eli vuoropuhelun pohjalle, koska se rohkaisee laajentamaan ja avaamaan tilannetta. Tavallisessa keskustelussa ajaututaan yleensä jonkinlaiseen väittelytilanteeseen, jonka aikana selvitetään kenen mielipide voittaa. Dialogi ja keskustelu ovat siis tavallaan vastakkaisia tapoja kommunikoida. Osallistava kehittämistoiminta pyrkii aina joko dialogiseen dialogiin tai laajenevaan dialogiin. Tällöin toisista ollaan kiinnostuneita ja heiltä pyritään oppimaan jotain uutta. Lähestymistapana dialogisuus perustuu haluun oppia ja kysyä toisilta. (Toikko & Rantanen 2009, 92, 93.)

Toikon ja Rantasen (2009, 96) mukaan Heikkinen (2006) toteaa, että osallistuminen voi laajentua tutkimushankkeen sisältä myös yhteiskunnallisiin käytänteisiin. Tällöin osallistuvuuden voidaan todeta olevan poliittista ja yhteiskunnallista vaikuttamista. Tällaisesta suuntauksesta puhuttaessa käytetään nimityksiä emansipatorinen, vapauttava tai kriittinen toimintatutkimus.

Emansipatorinen tarkoittaa sitä, että tutkimuksen ja tulosten on tarkoitus lisätä tutkimukseen osallistuvien ja tutkimuksen lukijoiden ymmärrystä kyseessä olevasta tutkittavasta asiasta. Se siis tällöin muuttaa tai parantaa näiden kyseisten ihmisten ajattelu- ja toimintamalleja. (Vilkkä 2009, 178.)

2.4 Ikäihmisten osallistuminen palvelujen suunnitteluun

Korkeatasoinen ja laadukas palvelutoiminta on asiakaslähtöistä. Se antaa ikäihmiselle asiakkaana ja hänen omaisilleen mahdollisuuden olla mukana palveluihin liittyvässä päätöksen teossa, arvioinnissa ja suunnittelussa. Laadukas palvelutoiminta on vaikuttavaa eli palveluille on asetettu yhteiskunnalliset ja yksilölliset tavoitteet. (Ikäihmisten palvelujen laatusuositus 2008, 26.)

Ikäihmisille suunnatut sosiaali- ja terveyspalvelut on toteutettava siten, että ikäihmisillä on kaikki mahdollisuudet elää arvokasta elämää. Arvokkaaseen elämään kuuluvat itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, oikeudenmukaisuus iäkkäiden tarpeisiin vastaamisen suhteen, tarkoituksenmukaiset ja laadukkaat palvelut,

ikäihmisen ja hänen läheistensä hyvä kohtelu, osallisuuden ja yksilöllisyyden huomioiminen ja mahdollistaminen palvelujen suunnittelussa ja päätöksenteossa. (Luonnos laiksi iäkkään henkilön sosiaali- ja terveyspalvelujen saannin turvaamisesta 2011.)

Vireillä olevassa Ikälaissa sanotaan, että ikäihmisten mahdollisuus olla vaikuttamassa ja osallistumassa palvelujen laadun ja muotojen kehittämiseen pitäisi olla taattu kaikkialla maassamme. Ikälain luonnoksessa sanotaan myös, että ikäihmisille suunnattujen palvelujen täytyy perustua hyväksi todettuihin käytäntöihin. (Luonnos laiksi iäkkään...2011.) Esimerkki tällaisesta hyvästä käytännöstä löytyy opinnäytetyöni hyvää käytäntöä käsittelevästä alaluvusta 4.2.

2.5 Tutkimuksia ja hankkeita ikäihmisten osallisuudesta

Ikäihmisten osallistumisesta ja osallisuudesta on tehty tutkimuksia ainakin Suomessa ja muualla Euroopassa. Ikäihmisten osallisuutta ja osallistumista käsittelevät tutkimukset koskevat lähes aina myös vapaaehtoistyötä.

Esimerkiksi Ikäinstituutin Vastavuoroisuus, vertaisuus, osallisuus -hankkeen alussa toteutettiin järjestökysely sellaisille pääkaupunkialueen yhdistyksille, joiden toiminta on merkityksellistä myös ikääntyneiden kannalta. Kysely toteutettiin vuosien 2006 ja 2007 vaihteessa ja kyselyyn vastasi lopulta 150 eri yhdistystä. Kyselyyn vastasi eri alojen yhdistyksiä, mutta sosiaali- ja terveysalojen yhdistyksiltä vastauksia saatiin eniten. Kyselyyn vastanneiden yhdistysten toiminnassa oli mukana paljon ikääntyneitä jäseninä ja vapaaehtoistyöntekijöinä. (Rajaniemi 2007.)

Kyselyn perusteella selvisi viisi erilaista toimintamuotoa, joissa 55 vuotta täyttäneet vapaaehtoistyötä tekevät olivat mukana. Nämä toimintamuodot ovat erilaisten tapahtumien järjestäminen, osallistuminen kampanjoihin ja projekteihin, eri yhdistysten ja järjestöjen luottamushenkilönä oleminen, tukihenkilönä ja ystävinä toimiminen sekä erilaisten ryhmien ja kerhojen vetäjänä oleminen. (Rajaniemi 2007.)

Samassa kyselyssä selvitettiin myös missä määrin erilaiset syyt ovat vaikuttamassa järjestötyöhön osallistumiseen. Järjestötoimintaan vaikuttavat viisi erilaista syytä

ovat halu tutustua uusiin ihmisiin, halu harrastaa yhdessä toisten kanssa, halu ylläpitää ja parantaa omaa toimintakykyä, halu lisätä yleistä hyvinvointia ja halu saada tukea vertaisryhmältä. (Rajaniemi 2007.)

Haarni (2010) havainnoi ja haastatteli pääkaupunkiseudun erään kaupunginosan eläkeläisiä. Tutkimuksessaan Haarni (2010) esittelee kaupungissa asuvien ikäihmisten elämäntapaa käsitellen monipuolisesti koko osallistumisen kirjon. Lisäksi hän kuvaa tutkimuksessaan ikäihmisille tärkeiden tapaamisen ja tekemisen yhteisöjen merkitystä ja piirteitä. Tutkimuksen painopiste on ikäihmisten omissa kokemuksissa ja näkemyksissä.

Tutkimuksessa jokainen ikääntynyt mainitsi oman hyvinvointinsa yhtenä tärkeimmistä syistä osallistumiselleen. Omasta terveydestä ja hyvinvoinnista on tullut nykypäivän eläkeläisille hyve. Tutkimukseen osallistuneet eläkeläiset korostivat osallistumiseen liittyvää mielihyvää ja iloa. He kokivat saavansa osallistumisen myötä kuulijoita iloilleen ja huolilleen. Samalla koettiin myös kohtalontoveruutta. Kun joukossa on monta suunnilleen saman ikäistä ihmistä, on yleensä koettu samanlaisia asioita elämässä. Myös ongelmat ovat monesti samanlaisia. Tähän tutkimukseen haastatellut ikääntyneet mielsivät osallistumisen yhdeksi hyvinvoinnin ulottuvuudeksi. Osallistumisen koettiin edistävän psyykkistä, fyysistä ja sosiaalista hyvinvointia. Osallistuminen on ikään kuin monipuolista itsestä huolehtimista. Vaikka esimerkiksi vapaaehtoistyössä muiden auttamista, tukemista tai siitä saatavaa muuta hyötyä pidettiin tärkeinä, oma jaksaminen ja vointi olivat keskeisiä motivaation lähteitä osallistumiselle. (Haarni 2010, 118 – 121.)

Näiden kahden edellä mainitun tutkimuksen tulokset ovat lähes identtiset osallistumisen näkökulmasta. Kummassakin tutkimuksessa korostuu hyvinvointi moniulotteisuudessaan yhtenä tärkeimmistä syistä osallistua. Myös omassa opinnäytetyössäni etenkin ikääntyneet toivat vastauksissaan esille, että oman hyvinvoinnin vaaliminen on tärkeä syy osallistumiselle.

Ikäihmisten osallistumista vapaaehtoistyöhön on tutkittu tapaustutkimuksena yhdessätoista Euroopan maassa Suomi mukaan lukien. Tutkimuksen aikana selvisi asioita, jotka vaikuttavat positiivisesti ikäihmisten vapaaehtoistyöhön mukaan saa-

miseen ja siinä mukana pysymiseen. Tärkeä edellytys ikäihmisten vapaaehtoistyöstä nauttimiselle on se, että vapaaehtoisilla on sellaisia tehtäviä, joihin heidän taitonsa riittävät. Myös arvostus ja tunnustus ovat tutkimuksen mukaan tärkeitä asioita vapaaehtoistyössä. Joustavuus ja mahdollisuus saada päättää vapaaehtoistyöhön osallistumisen laajuudesta näyttävät olevan myös tärkeitä huomioon otettavia asioita ikääntyneiden vapaaehtoistyön kannalta. Tutkimuksessa todettiin myös, että kulujen korvaaminen ja vakuutukset saattaisivat olla niitä asioita, jotka houkuttelevat lisää ikääntyneitä vapaaehtoistyöhön. (Ikääntyneet vapaaehtoistyössä EU:ssa.) Ikääntyneiden vapaaehtoistyöntekijöiden arvostuksen tunteen ja palkitsemisen tärkeys nousivat esille myös opinnäytetyöni tuloksissa.

3 ENNALTAEHKÄISEVÄ TYÖ SUUNTANA IKÄIHMISTEN PALVELUISSA

Parhaillaan vireillä olevan ikälain tarkoituksena on edistää ikäihmisten terveyttä, toimintakykyä ja hyvinvointia. Lain tarkoituksena on varmistaa ikäihmisten oikeus sosiaali- ja terveyspalveluihin ja vahvistaa heidän mahdollisuuksiaan olla vaikuttamassa omiin asioihinsa ja osallisuuteensa. (Luonnos laiksi iäkkään...2011.) Lakiluonnos nostaa ennaltaehkäisevän työn vahvasti esille kunnissa, koska ne ovat vastuussa sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisestä asukkailleen.

Ikälain luonnoksen mukaan ikäihmisille suunnattujen palvelujen tulee olla itsenäistä suoriutumista, kuntoutumista ja osallistumista tukevia. Samalla palvelujen täytyy olla sellaisia, että ne ennaltaehkäisevät muuta palvelujen tarvetta. Palvelut on järjestettävä siten, että ne ottavat huomioon ikäihmisten mahdollisuudet sosiaalisten vuorovaikutussuhteiden ylläpitämiseen, toimintakykyä, hyvinvointia ja terveyttä edistäviin ja ylläpitäviin toimintoihin. Kaikki palvelut on suunniteltava ja toteutettava siten, että ne mahdollistavat ikäihmisten kotona tai kodinomaisessa ympäristössä asumisen mahdollisimman pitkään. Laitoshoitoa tai -huoltoa tarjottaisiin ja järjestettäisiin vain siinä tapauksessa, että tarvittavia palveluja ei voida toteuttaa muulla tavalla ikäihmisten etujen mukaisesti. (Luonnos laiksi iäkkään... 2011.)

Lakiluonnoksen mukaan kuntien täytyy järjestää ikäihmisille sellaisia neuvontapalveluja, jotka edistävät heidän hyvinvointiaan, terveyttään ja toimintakykyään. Lakiluonnoksesta käy ilmi myös se, että kunnat voivat järjestää ikänsä puolesta eläkkeellä oleville asukkailleen terveyttä edistäviä terveystarkastuksia. Lisäksi kunnat voivat järjestää heille myös hyvinvointia, toimintakykyä ja terveyttä edistäviä vastaanottoja ja kotikäyntejä kunnissa erikseen sovitulla tavalla. Näiden hyvinvointia edistävien kotikäyntien on tarkoitus olla edistämässä vanhuuseläkettä saavien henkilöiden hyvinvointia, olla poistamassa ja vähentämässä hyvinvointia uhkaavia tekijöitä ja olla turvaamassa kotona asumisen edellytyksiä. (Luonnos laiksi iäkkään... 2011.)

Kotikäyntien aikana on arvioitava ikäihmisen toimintakykyä mahdollisimman moniulotteisesti. Samalla on kartoitettava asunnon ja sen lähiympäristön riskitekijöitä ja annettava neuvontaa ja ohjausta omaehtoiseen terveyden ja hyvinvoinnin edistä-

miseen. Kotikäynnin aikana on myös kerrottava tarjolla olevista palveluista ja ohjattava tarpeen niin vaatiessa palvelutarpeen selvittämiseen. (Luonnos laiksi iäkkään...2011.)

Kunnan on myös järjestettävä vanhuuseläkettä saaville asukkailleen kuntoutusta. Kuntoutusta voidaan järjestää osana sosiaalityötä, palveluasumisen tai laitosasumisen kuntouttavana toimintana tai vaihtoehtoisesti kunnan muuna sosiaalipalveluna tai lääkinnällisenä kuntoutuksena. (Luonnos laiksi iäkkään...2011.)

Aijjoos -hankkeen toiminta-alueisiin kuuluvat muun muassa hyvinvointia edistävät kotikäynnit, kuntoutumista edistävät ryhmät ikäihmisille, sekä neuvonta ja ohjaus. Tästä syystä Aijjoos -hankkeen toiminta on kuntayhtymä Kaksineuvoisen alueella merkittävä osa alueen ennaltaehkäisevää työtä.

4 HYVÄ KÄYTÄNTÖ ENNALTAEHKÄISEVÄSSÄ TYÖSSÄ

4.1 Hyvän käytännön tunnuspiirteet

Hyvä käytäntö on eettisesti oikeanlainen sosiaali- ja terveysalan käytäntö, jonka on todettu olevan omassa toimintaympäristössään toimiva. Hyväksi käytännöksi todetun toimintamallin tulee olla myös arvioitu asiakkaalle hyvää tuottavaksi. Sen tunnuspiirteisiin kuuluu perustuminen mahdollisimman monipuoliseen informaatioon vaikuttavuudesta ja toimivuudesta. Hyvän käytännön määritelmään sisältyy myös se, että käytäntö on kuvattu hyvin. Hyvän käytännön tulisi olla siis kuvattu siten, että lukija kykenee arvioimaan millaiseen tietoon käytännön toimivuus perustuu ja minkälainen tieto siitä puuttuu. Hyvä käytäntö on tiivistetty sellaiseen muotoon, että se on helposti yleistettävissä. Näin se voidaan helposti ottaa käyttöön myös muualla. (Sosiaaliportti- Hyvä käytäntö.) Hyväksi käytännöksi todetun käytännön tulee aina olla näyttöön perustuvaa. Tällöin voidaan luottaa siihen, että käytännön vaikuttavuudesta on tutkittua tietoa. (Toikko & Rantanen 2009, 148.)

AIJJOOS – kumppanuushankkeen ikäihminen kehittäjänä mallia ja ennaltaehkäisevän työn mallia voidaan pitää hyvinä käytäntöinä, koska ne on kuvattu selkeästi. Tästä syystä ne on helppo ottaa käyttöön myös muualla. Nämä toimintamallit sisältävät kaikki edellä mainitut hyvien käytäntöjen tunnuspiirteet.

4.2 Esimerkki hyvästä käytännöstä

Ennaltaehkäisevän kotikuntoutuksen malli on tietyn ajanjakson kestävä omaishoitajaperheen kokonaistilannetta kartoittava tapahtuma. Ennaltaehkäisevän kotikuntoutuksen aikana pyritään löytämään perheestä ne voimavarat, joiden avulla he selviytyisivät haastavassa tilanteessa. Nämä voimavarat voivat olla psyykkisiä, sosiaalisia tai fyysisiä. Kyseinen hyvä käytäntö sisältää kolme päälähtökohtaa. Nämä ovat yksilöllinen palvelunohjaus, elämänhallinta ja toimintakyky. Päämääränä oli luoda ennaltaehkäisevän kuntoutuksen malli, jossa tuetaan omaishoitajaperheiden elämänhallintaa ja toimintakykyä. (Sosiaaliportti – Hyvä käytäntö.)

Ennaltaehkäisevän kotikuntoutuksen malli on kehitetty vastaamaan uupuneiden omaishoitajien tarpeisiin hoidettavaa unohtamatta. Tämä malli on luotu OMATOIMI -projektissa. Projekti oli käynnissä vuosina 2004- 2006. Projektia hallinnoivat tuolin Oulun seudun omaishoitajat ja läheiset ry. Toiminta-alueena oli Oulun kaupunki. Kohderyhmänä olivat ne yli 65-vuotiaat omaishoitajaperheet, joiden ongelmana oli joko Parkinsonin tauti, mielenterveysongelmat tai aivoverenkiertohäiriön jälkitila. Jokaiselle kohderyhmälle toteutettiin yksi kotikuntoutusjakso. Kukin kotikuntoutusjakso kesti kahdeksan kuukautta. Jokaiselle jaksolle osallistui 10–15 perhettä. (Sosiaaliportti – Hyvä käytäntö.)

Projektille oli laadittu selkeät tavoitteet. Tavoitteena oli toteuttaa kolme kotikuntoutusjaksoa omaishoitajaperheille, tukea perheiden selviytymistä käyttäen apuna yksilöllistä palveluohjausta, järjestää perheille kotikuntoutusjaksojen aikana toimintakyvynmittausta ja toimintakykyä ylläpitävää kuntouttavaa toimintaa ja tukea perheiden elämähallintaa järjestämällä heille koulutusta, vertaistukea ja virkistystä. Kaikki edellä mainittu toiminta tapahtui perheiden kotikuntoutusjaksojen aikana. (Sosiaaliportti – Hyvä käytäntö.)

Projektin lähtökohtana toteutuksessa ja suunnittelussa olivat omaishoitajien kuunteleminen ja heidän oman elämänsä asiantuntijuuden hyödyntäminen. Tästä syystä OMATOIMI -projektin ohjausryhmässä ja Oulun seudun omaishoitajat ja läheiset ry:ssä oli molemmissa omaishoitajien edustajat. (Sosiaaliportti – hyvä käytäntö.) Ennaltaehkäisevien kotikuntoutusjaksojen jälkeen perheille lähetettiin kyselylomakkeet vaikuttavuuden mittaamista varten. Kyselyt lähetettiin 46 henkilölle ja 37 heistä palautti kyselylomakkeen. Kyselyn vastausprosentti oli 80, 4 %. Kyselystä selvisi, että omaishoitajaperheet kokivat nyt selviytyvänsä kotona pidempään. Tärkeänä asiana nähtiin myös se, että kaikki neuvonta ja ohjaus tapahtui perheen omassa kodissa. Omaishoidettavat kokivat niin ikään kotona selviytymisen tunteen vahvistuneen ja lisäksi oman mielialansa parantuneen kotikuntoutusjaksojen ansiosta. (Sosiaaliportti – hyvä käytäntö.)

5 JUURTUMINEN KEHITTÄMISHANKKEISSA

5.1 Juurtumisen tärkeys kehittämishankkeissa

Kehittämishankkeiden perustamisen tarkoituksena on aina tietty määräaikainen tehtävä. Hankkeena toteutettavan tutkivan kehittämisen tavoitteena on se, että tulokset otetaan hankkeen loppumisen jälkeen käyttöön hankkeeseen osallistuneissa organisaatioissa ja työyksiköissä. Hankkeen tuloksia voivat olla esimerkiksi uudet toimintamallit. Hankkeiden keskeisenä tarkoituksena on myös se, että nämä uudet toimintamallit juurtuisivat pysyväksi osaksi jokapäiväisiä työkäytäntöjä. (Heikkilä, Jokinen & Nurmela 2008, 132.)

Hankkeet mahdollistavat käytäntöjen uudistamisen vain, jos tuloksia hyödynnetään työyksiköissä ja organisaatioissa. Usein käy niin, että hankkeiden tulokset jäävät työyhteisöissä ainoastaan lyhytaikaisiksi muutoksiksi. Tämä turhauttaa niin työntekijöitä kuin esimiehiäkin. Jatkuva kehittäminen, joka ei kuitenkaan uudista arjen työtä, väsyttää koko työyhteisöä. Samalla se aiheuttaa tyytymättömyyttä ja vie aikaa muulta työltä. (Heikkilä ym. 2008, 132.)

Hankkeiden käynnistyessä kaikkien rahoittajien ja osallistujien päätavoitteena on tulosten juurtuminen ja kehittämisprosessin jatkuva kehittyminen. Jotta uudet toimintamallit saadaan hankkeen päättymisen jälkeen osaksi jokapäiväistä työtä, vaaditaan henkilökunnalta ennakkoluulotonta asennetta muutokseen, sitoutumista, vahvaa ammattitaitoa ja halua uudistaa ja kehittää omaa työtään. Lisäksi tarvitaan yhdessä sovittuja periaatteita ja esimiehen vahvaa tukea. (Heikkilä ym. 2008, 133.)

Uusien toimintatapojen kehittämisen elinkaaren tulee jatkua vielä hankkeen päättymisen jälkeen. Hankkeen päättymisen jälkeen kehittämisprosessien kehitysvaihtoehtoja on neljä. Kehitysvaihtoehdot ovat nopea kuolema, hidas taantuminen, juurtuminen ja käynnistettyjen prosessien edelleen kehittyminen. Vaihtoehdot nopea kuolema ja hidas taantuminen ovat vaarana, jos yksiköissä ei ole sitouduttu tulosten käyttöönottoon tai organisaatiossa ei ole tarpeeksi osaamista ottaa hankkeen tuloksia käyttöön pysyvästi. (Heikkilä ym. 2008, 132–133.)

Henkilöstön aktiivinen ja sitoutunut mukana oleminen oman työnsä kehittämisessä jo hankkeen aikana, takaa paremman tulosten vaikutuksen työyhteisössä ja yksiköissä. Vaikka kaikki henkilöstön jäsenet eivät olisikaan aktiivisesti osallistuneet kehittämisvaiheeseen, on kaikkien työntekijöiden motivoiminen hankkeen tulosten mukaiseen toimintaan hyvin tärkeää uusien toimintamallien jatkuvuuden näkökulmasta. Esimiehillä on tärkeä rooli henkilöstön kannustamisessa uudistuvaan toimintaan. Ihmisillä on taipumus palata jonkin ajan kuluttua uudesta toimintamallista takaisin totuttuun, tuttuun ja turvalliseen työtapaan. Tästä syystä jatkuva innostaminen, kannustaminen, tiedottaminen, rohkaiseminen, palkitseminen ja toiminnan vaatiman osaamisen varmistaminen ovat todella tärkeitä, koko työyhteisön tehtäviin kuuluvia asioita hankkeen tulosten juurruttamisessa osaksi työpaikan arkea. (Heikkilä ym. 2008, 133- 134.)

Työelämän organisaatiossa monet eri asiat tekevät kehittämistyön jatkuvuudesta ja juurtumisesta haastavaa. Seppänen- Järvelän & Vatajan (2009, 46) mukaan Engeström & Virkkunen (2007) toteavat, että kehittämiseen liittyy kahden tyyppistä epäjatkuvuutta. Toinen epäjatkuvuutta aiheuttava asia on projektien määräaikaisuus. Toisaalta myös organisaatioiden toimintasuuntien muutokset vaikuttavat kehittämistyön jatkuvuuteen.

5.2 Pysyvät käytännöt turvaamassa jatkuvuutta

Työyhteisölähtöisen prosessikehittämisen kestävyydestä ja jatkuvuudesta puhuttaessa ei voida olla keskustelematta samalla myös yhteistyön ja yhteisöä koskevan tiedonrakentamisen edellytyksistä ja ehdoista. Yhteisöllinen tiedonjakaminen tuottaa paljon kitkaa, vaikka monet organisaatiot ovat yrittäneet vauhdittaa henkilökunnan yhteistoimintaa kehittämällä parempia teknisiä järjestelmiä informaation jakamiseen (Seppänen-Järvelä & Vataja 2009, 46, Parviaisen 2007, mukaan). Rakenteelliset ja sosiaaliset sekä yksilöiden erilaiset kokemukselliset tekijät selittävät yhteisöllisen tiedonmuodostamisen ongelmallisuutta (Seppänen- Järvelä & Vataja 2009, 46–47).

Eräs kehittämisen kestävyuden riskitekijä on henkilöstön vaihtuvuus. Kun henkilöstön vaihtuvuus on runsasta, se uhkaa kehittämisen jatkuvuutta. Henkilökunnan

suuren vaihtuvuuden kannalta on tiedon siirtämisellä ja kehittämisprosessin dokumentoinnilla suuri merkitys. Jatkuvuuden kannalta on hyvin merkittävää myös se, että työorganisaation jäsenillä henkilöinä on kehittämisen osaamista. Myös kriittistä ajattelua tarvitaan. Erityisen tärkeää jatkuvuuden kannalta on kuitenkin se, että ryhmään muodostuu pysyviä käytäntöjä ja tapoja. Tällaisia pysyviä tapoja voivat olla esimerkiksi tietyllä tavalla organisoidut foorumit ja palaverit. Pysyvät käytännöt ja tavat ovat kehittämisprosessin kantavia voimia, vaikka henkilöstö vaihtuukin. Erilaiset rituaalit, traditiot, tavat sekä yhteiset kokemukset kehittämisen hyödyistä arjen työssä ovat niitä asioita, joita kehittäminen tarvitsee jatkuakseen. (Seppänen-Järvelä & Vataja 2009, 47.)

5.3 Juurruttaminen, disseminaatio ja valtavirtaistaminen

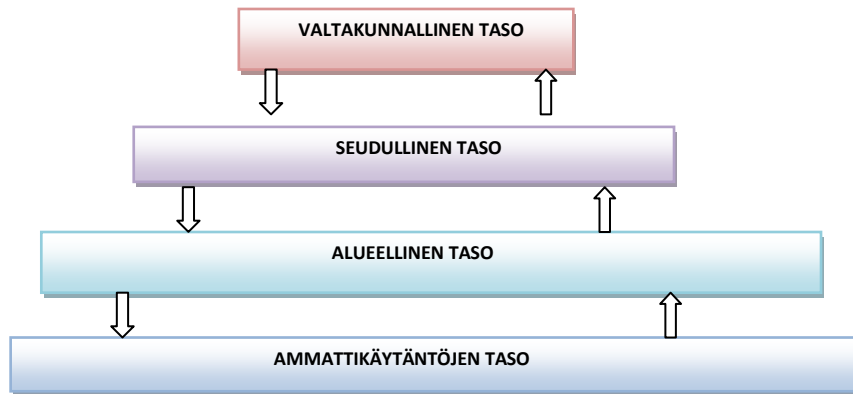
Juuruttaminen on kaksisuuntainen vuorovaikutusprosessi. Se alkaa siitä, että hyvä käytäntö tunnistetaan ja jatkuu kunnes hyvä käytäntö juurtuu osaksi arjen käytäntöä. Juurruttamisen prosessissa toisaalta ympäristö muokkaa hyvää käytäntöä ja vastavuoroisesti ympäristöä sopeutetaan ottamaan vastaan käytäntö, jota ollaan kehittämässä. Juurruttamiseen osallistuvat kaikki ne tahot, jotka ovat olleet jollakin tavalla tekemisissä hyvän käytännön kanssa. Tällaisia tahoja voivat olla esimerkiksi emo-organisaatio, hankkeet ja käyttäjät. (Malvalehto.)

Juuruttamisen käsitteeseen sisältyvät termit disseminaatio ja valtavirtaistaminen. Disseminaatio tarkoittaa sitä, että hyviä käytäntöjä levitetään aktiivisesti valituille kohderyhmille. Se on suunniteltu ja systemaattinen tapa, jonka avulla saadaan vietyä määrättyjen välineiden ja resurssien avulla tietoa määrättyille toimijoille. Disseminaation vähimmäistavoitteena on saada kaikki tietoiseksi uudesta ideasta, palvelusta tai tuotteesta. Sen tavoitteena on lisäksi vastaanottavien käyttäytymiseen vaikuttaminen. Disseminaatio on siis vuorovaikutukseen liittyvä prosessi, johon sisältyy vaikuttamista ja erilaisia tapahtumia. (Malvalehto.)

Valtavirtaistamisessa on kyse ylhäältä alas suuntautuvasta muutosprosessista, jossa projektissa testattu palvelu tai malli otetaan normaalikäytäntöihin pysyvissä organisaatioissa. Paikalliset toimijaverkostot ovat todella tärkeässä roolissa, koska sen avulla paikallisten ja alueellisten olosuhteiden tunteminen ja tarpeet nousevat

esille. (Malvalehto.)

5.4 Juurruttamisen tasot ja alueellinen juurruttaminen

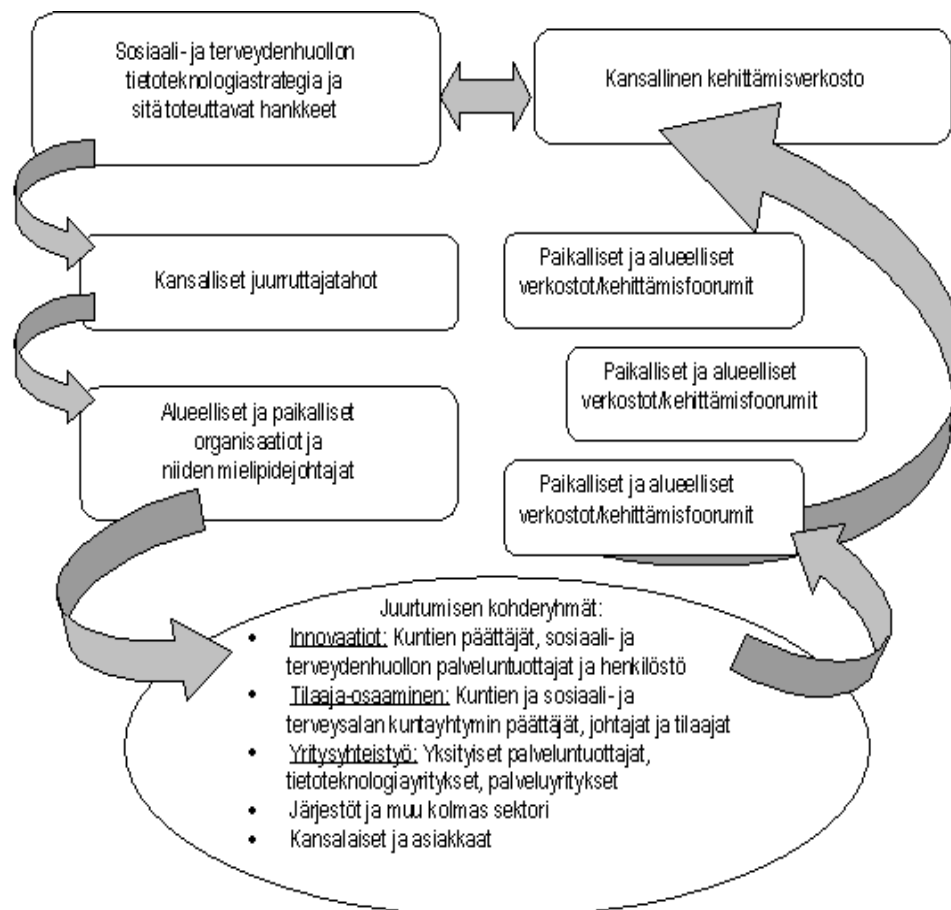
Kuvio 1. Mukailtu. Juurruttamisen tasot. (Sosiaali- ja terveydenhuollon tietoteknologiahankkeiden... 2001.)

Kuviossa (Kuvio 1) on esitetty juurtumisen kaksisuuntainen vuorovaikutusprosessi. Hyvien käytäntöjen juurruttamiseen osallistuvat kaikki sen kanssa tekemisissä olleet tahot. Alueella voidaan tarkoittaa esimerkiksi kuntien järjestämis- ja tilaajavastuun edustajia tai sosiaali- ja terveydenhuollon alueellisia palveluntuottajia. Nykyään on korostumassa seudullisen yhteistyön merkitys, joten sekin on otettava juurruttamisessa huomioon. Sosiaali- ja terveysalan ammattihenkilöitä ei myöskään pidä unohtaa juurruttamistyössä, koska he ovat niitä, joiden työkaluiksi juurrutettavat käytännöt yleensä päätyvät. (Sosiaali- ja terveydenhuollon tietoteknologiahankkeiden... 2001.)

Alueelliset kehittämisfoorumit koostuvat kunkin alueen hyvinvointipolitiikan toimijoista ja vastuunkantajista. Nämä niin sanotut alueelliset kehittämisfoorumit vievät omalta osaltaan sosiaali- ja terveysalan kehittämistyötä eteenpäin. Kehittämisfoorumit toimivat sekä tiedon levittäjinä, että vuoropuhelun mahdollistajina maakunnissa. Kun alueelliset kehittämisfoorumit kohtaavat, toteutuu samalla juurruttamisen perusidea: vaikuttaminen ja vaikuttaminen. Jotta sekä vaikuttaminen, että vaikuttaminen toteutuisivat, juurruttamista toteutetaan mahdollisimman moneen suuntaan. Juurruttamista tulisi toteuttaa ylhäältä alas ja alhaalta ylös, mutta myös ha-

jautetusti ja keskitetysti. Tällä tavalla saadaan luotua niin sanottu juurruttamisen kehä, jossa etenkin alueellisten foorumien ja verkostojen rooli korostuu. Alueelliset kehittämisfoorumit ja -hankkeet ovat suuressa roolissa juurruttamisen suhteen, koska ne toimivat alueellisen keskustelun aloittajina ja ne ovat toimineet myös laajoina keskustelufoorumeina. Juurruttamisen suhteen tällaisia foorumeita pidetäänkin ensiarvoisen tärkeinä juurruttamisen onnistumisen kannalta. (Sosiaali- ja terveydenhuollon teknologiahankkeiden...2001.)

Alla olevasta kuviosta (Kuvio 2) ilmenee, että juurruttamisen kohteena toimii koko sosiaali- ja terveydenhuollon kenttä, koska kaikki sen tahot asettavat omat ehtonsa kehittämistyölle. (Sosiaali- ja terveydenhuollon teknologiahankkeiden...2001.) Kuvioista näkyy myös juurruttamisen monisuuntaisuus.

Kuvio 2. Koko sosiaali- ja terveydenhuollon kenttä juurruttamisen kohderyhmänä. (Sosiaali – ja terveydenhuollon tietoteknologiahankkeiden... 2001.)

6 ARVIOINTI OSANA KEHITTÄMISTÄ

6.1 Arvioinnin yleisiä piirteitä

Arviointi on perinteisesti ymmärretty projektin tavoitteisiin vahvasti liittyvänä tulosten arviointina. Varsinaisen tulosarvioinnin tilalle on haluttu löytää kehittämistä hyödyntäviä arviointitapoja, jotka toisivat esille prosessinaikaisen toiminnan. Tällaisella arvioinnilla pystytään lisäämään itseymmärrystä kehittämisen saralla. (Seppänen- Järvelä & Karjalainen 2006, 216.)

Arviointia tekevän henkilön täytyy ensin kerätä aineisto arvioitavasta asiasta. Kun aineisto on kerätty, täytyy seuraavaksi pohtia aineiston olemusta. Lopuksi arviointiprosessissa on vuorossa aineistosta tehtyjen havaintojen pohjalta nousseiden johtopäätösten ja kehittämisideoiden tekeminen. Tehtyjen johtopäätösten ja kehittämisideoiden on perustuttava arviointia varten kerättyyn aineistoon. Aineistoon perustuvien arviointitulosten katsotaan sulkevan pois sen mahdollisuuden, että arviointi olisi tehty mielivaltaisesti. Arvioinnin tekijä on vastuussa siitä, että arviointi on tehty luotettavasti ja tarkoituksenmukaisesti. (Virtanen, 2007, 16.)

Kaikelle arvioinnille täytyy olla kysyntää ja tarvetta, että arviointia ylipäätään kannattaa tehdä. Arviointia tehdessä on hyvä muistaa, että erilaisten tutkimusmenetelmien soveltaminen ja hyödyntäminen parantavat arvioinnin onnistumisen todennäköisyyttä. (Virtanen, 2007, 237.) Arviointia tehdessä on mahdollisuus käyttää omaa luovuuttaan. Juuri tämä luovuuden käytön salliminen tekee arvioinnista mielenkiintoista.

Arviointi elää koko ajan ja se saa uusia muotoja riippuen tekijän, tilaajan, hyödyntäjien ja kohteiden tarpeista ja odotuksista. Itse arviointi ei siis tule koskaan valmiiksi. Jatkuva muuttuminen nähdäänkin arvioinnin rikkautena. (Virtanen, 2007, 239.)

6.2 Prosessiarviointi arviointimenetelmänä

Prosessiarviointi antaa viitekehyksen tiedon jäsentämiseksi ja tuottamiseksi käytännön työhön. Prosessiarviointi eroaa niin sanotusta perinteisestä arvioinnista

siten, että se palvelee itse kehittämistä suoraan. Siinä arviointi on kiinteä osa kehittämistyötä. Olisi ihanteellista, jos vaikuttavuus- ja prosessiarviointi yhdistyisivät. Yhdistyminen mahdollistaa tulosten ja tekemisen välisten yhteyksien tutkimisen. (Seppänen- Järvelä & Karjalainen 2006, 216.)

Prosessiarvioinnissa ei olla niinkään kiinnostuneita itse tuloksista ja vaikutuksista, vaan toiminnasta, jonka avulla niitä tuotetaan. Tämän taustalla on se, että yleensä tiedetään, mikä toivottu prosessi olisi. Prosessiarvioinnin tarkoituksena on antaa ideoita ja vinkkejä toiminnan parantamiseen. (Aalto- Kallio, Saikkonen & Koskinen-Ollonqvist 2009, 95.)

Kehittämistyössä tulokset jäävät helposti näkymättömiin. Tämä johtunee siitä, että projektien tulokset tulevat usein esiin vaikeasti havaittavina ja viivästyneinä. (Brodtrickin 1998, 83- 96, Seppänen- Järvelän & Vatajan 2006, 217 mukaan.) Projektin loppuvaiheeseen painottuvaa perinteistä arviointia on moitittu siitä, että se ei palvele itse kehittämistä. Arviointia tulee tehdä jo projektin aikana, koska projektien onnistumiseen tai epäonnistumiseen liittyvät tärkeimmän tekijät liittyvät kehittämistoiminnan toteuttamiseen. (Seppänen- Järvelä & Karjalainen 2006, 217.)

Prosessiarviointi voi olla sekä formatiivista että summatiivista arviointia. Formatiiivista prosessiarviointi on silloin, kun se kohdistuu kehittämisen toimintaan. Tarkemmin sanottuna formatiivinen prosessiarviointi tarkastelee sitä, kuinka hankkeen toimintaa voitaisiin parantaa ja kuinka hanketta on ylipäätään toteutettu. Summatiivisessa prosessiarvioinnissa mielenkiinto kohdistetaan vahvasti hankkeen vaikuttavuuteen ja lopputuloksiin. (Weiss 1998, 31–33, Seppänen- Järvelän & Karjalaisen 2006, 220 mukaan.)

Prosessiarvioinnin avulla saadaan informaatioita mahdollisista muutos- ja kehittämistarpeista. Toiminnan parantaminen kuuluu prosessiarvioinnin tunnuspiirteisiin. Sen avulla päästään kiinni siihen, miten tuloksia saadaan aikaan. Prosessiarvioinnin avulla pyritään oppimaan niin onnistumisista kuin epäonnistumisistakin. Se on samalla parantamassa kehittämistyön toimintatapoja. Prosessiarviointi on siis keino saada parantamiskohteet näkyviin. (Aalto-Kallio, Saikkonen & Koskinen-Ollonqvist 2009, 37 – 38.)

Seuranta ymmärretään projektityössä palauteketjuksi. Tämä palauteketju käy läpi

kaikki projektin vaiheet. Seurannan tärkein ja keskeisin tehtävä on tuottaa tutkimuksellista seurantatietoa projekteihin osallistuville ihmisille. (Seppänen-Järvelä & Karjalainen 2006, 220 Seppänen-Järvelän 2003 ja Viinamäen 2004 mukaan.)

Ei ole olemassa yhtä oikeaa tapaa tehdä prosessiarviointia. Tämä johtuu siitä, että jokainen kehittämisprojekti on ainutlaatuinen ja niillä on omat kysymyksensä ja tiedontarpeensa joihin täytyy kehittää omat ratkaisunsa. Arvioinnin tekemiseen ja tiedon keräämiseen vaikuttaa se, mitä arvioinnilta odotetaan, miten tietoa aiotaan käyttää ja minkälaista tietoa halutaan kerätä. Se millainen on kunkin projektin arvioinnin tarve vaikuttaa siihen, millaista arviointimateriaalia ryhdytään keräämään. (Seppänen- Järvelä & Karjalainen 2006, 222.)

Opinnäytetyötäni voidaan pitää prosessiarviointina, koska se on osa hankkeen toiminnan aikana tapahtuvaa arviointia. Opinnäytetyössäni arvioinnin kohteena on juurtumisen prosessi, koska tutkin hankkeen kehittämien ikäihminen asiantuntijana idean ja ennaltaehkäisevän työn juurtumista käytäntöön. Hankkeen yhtenä tavoitteena on edellä mainittujen mallien juurtuminen käytäntöön. Juurtumista arvioin opinnäytetyössäni prosessiarvioinnin kautta. Opinnäytetyöni antaa hankkeelle informaatioita ja ideoita siihen, kuinka hankkeen kehittämien mallien juurtumista voidaan vielä jäljellä olevan vuoden aikana vahvistaa. Tutkimukseni on osa projektin palauteketjua, koska sen kautta Aijjoos -hanke saa palautetta ikäihminen asiantuntijana idean ja ennaltaehkäisevien työmuotojen vakiintumisesta ja juurtumisesta järjestöjen, seurakuntien ja yksityisen palveluntuottajan näkökulmasta.

6.3 Vaikuttavuuden ja vaikutusten arviointi

Tulosten arvioinnin yhteydessä puhutaan samalla usein myös vaikuttavuuden tai vaikutusten arvioinnista. Vaikutusten arvioinnissa mielenkiinto kohdistuu syy-seuraussuhteisiin. Vaikutusten arviointia toteutetaan toiminnan, esimerkiksi hankkeen loppusuoralla, jolloin arvioinnin kohteena ovat käsillä olevat tulokset ja ne tekijät, jotka ovat vaikuttamassa tulosten syntyymiseen. Vaikutusten arvioinnissa pohditaan, missä määrin vaikutukset ovat kehittämistyön tuottamia ja millä tavalla tulokset koetaan suhteessa toiminnan alkuperäisiin tavoitteisiin. Vaikutukset voivat olla luonteeltaan hyvin moninaisia. Ne voivat olla myönteisiä tai kielteisiä, tahallisia

tai tahattomia, ennakoituja tai ennakoimattomia ja paikallisia tai yleistettäviä. (Aalto-Kallio ym. 2009, 38.)

Vaikuttavuuden ja vaikutusten arviointi ymmärretään usein samaa tarkoittavana asiana. Ne tarkoittavat kuitenkin aivan eri asioita. Vaikuttavuus on päätelmä useasta eri vaikutuksesta, eikä sen osoittaminen ole kovin yksinkertaista. Vaikuttavuuden arvioinnin yhteydessä tulisi osoittaa todetut muutokset niiden syitä ja seurauksia unohtamatta. (Koskinen-Ollonqvist & Savolainen 2008, Aalto-Kallion ym. 2009, 38 mukaan.)

7 IKÄIHMISTEN PALVELUJEN KEHITTÄMISEN ETIIKKA

Ikäihmisten tulee saada olla entistä aktiivisemmin mukana kehittämishankkeiden toiminnassa. Heidät tulee ottaa mukaan kehittämishankkeiden eri vaiheisiin koko prosessin ajaksi. Näin ikäihmiset saavat olla aktiivisesti mukana heitä koskevien sosiaali- ja terveyspalvelujen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Esimerkiksi useissa kunnissa toimivat vanhusneuvostot tulee ottaa aktiivisemmin mukaan kehittämishankkeiden toimintaan. Iäkkäillä ihmisillä on kertynyt paljon elämäkokemusta ja viisautta, joten tämä voimavara on hyvä ottaa mukaan myös ikäihmisten palvelujen kehittämiseen. (Palomäki & Teeri 2011, 9.)

Ikäihmisten asemaa sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaana tulee vahvistaa. Kansalaisten osallisuuden lisääntyminen on yksi Sosiaali- ja terveysministeriön Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisen kehittämisohjelma KASTE 2008- 2011-ohjelman tavoitteista. (Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma 2008, 25.)

Yksilöiden mahdollisuudet vaikuttaa omaan elämäänsä, sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämiseen, lähiyhteisöjen toimintaan ja kunnalliseen ja yhteiskunnalliseen päätöksentekoon on mahdollistettava. Tämä on tärkeää demokratian toteutumisen, palveluiden toimimisen ja jokaisen ihmisen kunnioittamisen ja arvostamisen kannalta. (Ikäihmisten palvelujen laatusuositus, 2008, 39.)

Itsemääräämisoikeus on yksi tärkeimmistä eettisistä osa-alueista etenkin ikääntyneiden palvelujen kehittämisessä. Itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, turvaaminen ja mahdollistaminen korostuvat, kun kyseessä on yksilö joka ei välttämättä enää itse syystä tai toisesta kykene ilmaisemaan omaa tahtoaan ja mielipiteitään häntä itseään koskevissa asioissa. Tästä syystä etenkin sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten on otettava ikääntyneen itsemääräämisoikeuden toteutuminen huomioon joka hetki päivittäisessä työssään.

8 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET

Opinnäytetyöni tavoitteena oli selvittää Aijjoos-hankkeelle, kuinka sen kehittämät ikäihminen kehittäjänä malli ja ennaltaehkäisevä työ ovat juurtuneet hankkeen kanssa yhteistyötä tekevien seurakuntien, järjestöjen, yhdistysten ja yksityisten sosiaali- ja terveysalan palveluita tuottavien organisaatioiden toimijoiden ja työntekijöiden pariin.

Tavoitteenani oli selvittää, kuinka nämä Aijjoos-hankkeen kehittämät mallit ovat lähteneet juurtumaan ja leviämään niiden toimijoiden keskuuteen, jotka eivät ole olleet hankkeen toiminnassa aktiivisesti mukana.

Kehittämistä ja arviointia voidaan tarkastella myös emansipatorisesta näkökulmasta (Toikko & Rantanen 2009, 96, Heikkisen 2006 mukaan). Pyrin omalla selvitystyölläni lisäämään ja parantamaan sekä haastateltavien että lukijoiden ymmärrystä ikäihminen kehittäjänä mallin ja ennaltaehkäisevän työn mahdollisuuksista ja merkityksestä ikäihmisten palvelujen toteuttamisessa ja suunnittelussa. Tällä tavalla pyrin kantamaan oman korteni kekoon näiden mallien juurruttamisessa mahdollisimman monen eri tahon arkipäivän työvälineeksi.

Voidaan siis sanoa, että selvitystyölläni on kaksi eri päätavoitetta, selvittää Aijjoos-hankkeelle sen kehittämien ideoiden vaikuttavuutta yhteistyötahojen toimijoiden omassa työssä ja lisätä haastatteluun osallistuneiden ihmisten ja lukijoiden ymmärrystä ja tietämystä hankkeen kehittämien toimintamallien olemassa olosta ja käyttökelpoisuudesta arkipäivän vanhustyössä. Opinnäytetyötäni voidaan käyttää apuna myös hankkeen loppuarvioinnissa.

9 AIJJOOS -KUMPPANUUSHANKE

9.1 Mikä on Aijjoos -kumppanuushanke?

Aijjoos -kumppanuushanke on Kauhavan Seudun Vanhustenkotiyhdistyksen hallinnoima ja Raha-automaattiyhdistyksen rahoittama kehittämishanke. Hanke tekee laaja-alaisesti yhteistyötä alueen yhdistysten, järjestöjen, seurakuntien ja eri sosi-aali- ja terveysalan palveluja tuottavien organisaatioiden kanssa. Hanke toteute-taan vuosina 2008 - 2012. (AIJJOOS – kumppanuushanke.)

Hankeen tarkoituksena on vastata ajoissa ikääntyneiden ihmisten tarpeisiin Kau-havan, Evijärven ja Lappajärven alueella. Sen tarkoituksena on myös ennalta eh-käistä ikääntyneiden ongelmia ja näin samalla tukea alueen ikäihmisten kotona asumista mahdollisimman pitkään. (AIJJOOS – kumppanuushanke.)

Hanke toteuttaa alueensa ikäihmisille laaja-alaisesti ikääntyneiden tarpeisiin vas-taavaa ennaltaehkäisevää toimintaa (AIJJOOS – kumppanuushanke). Näitä ennal-taehkäisevän työn muotoja esitellään tarkemmin seuraavissa kappaleissa.

9.2. Ikäihminen kehittäjänä malli

Aijjoos -hankkeessa on kehitetty ikäihminen kehittäjänä toimintamalli, jossa ikään-tynyt on tasavertainen toimija yhdessä ammattihenkilöiden kanssa. Tässä toimin-tamallissa ikääntynyt toimii asiantuntijana, kouluttajana, tiedottajana, kehittäjänä, ryhmänohjaajana, arvioijana ja vaikuttajana. Tavoitteena mallissa on, että ikäihmi-set nähdään osallisina yhteiskunnassamme ja aktiivisina toimijoina. Ikäihmiset ei-vät olisi vain palveluiden passiivisia vastaanottajia. (Nevala 2010, 3, 1.)

Tämä ikäihminen kehittäjänäkin tunnettu toimintamalli antaa helposti käyttöön otet-tavia esimerkkejä ja malleja arkipäivän työhön. Tämä toimintamalli saattaa yhteen kokemukselliset asiantuntijat eli ikäihmiset, sekä ammatilliset asiantuntijat. Yhteen saattamisen jälkeen toiminta löytää pikkuhiljaa lopullisen muotonsa. Ikäihminen kehittäjänä toimintamallissa ikäihmiset ovat asiantuntijoita. Eli heitä ei pelkästään kuulla, vaan he ovat tekijöitä ja toimijoita. Kun ikäihminen tuntee, että hän tulee

kuulluksi ja hänen mielipiteitään todella arvostetaan, kasvaa ja kehittyy samalla hänen kykynsä osallistua. Tällä toimintamallilla on myös yhteiskunnallista vaikuttavuutta. (Nevala, 2010, 9.)

Hyvinvointia tukevan vanhustyön lähtökohta on voimavaralähtöinen vanhuskäsitys. Voimavaralähtöinen vanhuskäsitys on edellytys hyvinvointia tukevalle vanhustyölle, ikääntyvien osallisuudelle ja ikäihminen kehittäjänä toimintamallin mukaiselle työkentelytavalle. Vanhusten voimavarat kumpuavat eletystä elämästä eli iän mukanaan tuomasta elämäkokemuksesta. Juuri voimavaralähtöisyys mahdollistaa sen, että ikääntymiseen kohdistuvat asenteet muuttuvat nykyistä positiivisemmiksi. Lisäksi voimavaralähtöisyys lisää vanhusten omaa luottamusta osaamiseensa. Ikääntyvät ihmiset ovat yhteiskunnallinen voimavara. Aktiivinen kansalaisuus on hedelmällinen pohja vanhustyön kehitystä ajatellen. (Nevala, 2010, 9.)

9.3 Ennaltaehkäisevä työ Aijjoos -hankkeessa

Aijjoos -hankkeen tavoitteena on se, että iäkkäät ihmiset pystyisivät asumaan kotona mahdollisimman pitkään. Hanke tarjoaa iäkkäille palveluja, joiden avulla voidaan vastata ikäihmisten erilaisiin tarpeisiin ajoissa. (Ikääntyvien ongelmien ehkäisy ajoissa - esite.)

Ikääntyvien ongelmien ehkäisy ajoissa esitteen mukaan Aijjoos -hanke tuottaa yhdessä yhteistyökumppaniensa kanssa paljon erilaista ennaltaehkäisevää toimintaa. Näitä ovat hyvinvointia edistävät kotikäynnit, kuntoutumista edistävä ryhmätoiminta ikäihmisille, ohjaus ja neuvonta, apuväline- ja hyvinvointiteknologian hyödyntäminen ja vapaaehtoistyön tehostuminen.

Hyvinvointia edistävät kotikäynnit ovat vuosittain 75 – vuotiaille tehtäviä kotikäynnejä, joiden tarkoituksena on kartoittaa ikäihmisten toimintakykyä ja elämäntilannetta mahdollisimman monipuolisesti. Hyvinvointia edistävien kotikäyntien päätarkoitus on tavoittaa kaikkia apua tarvitsevat ajoissa. Käynnit tekee Kuntayhtymä Kaksineuvoinen. (Ikääntyvien ongelmien ehkäisy ajoissa – esite.)

Esitteessä kerrotaan myös kuntoutumista edistävästä ikäihmisille suunnatuista ryhmistä. Ne ovat ikäihmisten omista tarpeista perustettavia ryhmiä. Ryhmiä pe-

rustetaan siis tarpeen mukaan. Ryhmät voivat olla esimerkiksi liikuntaryhmiä tai keskusteluryhmiä. Ryhmien tarkoituksena on ylläpitää ikäihmisten toimintakykyä, ehkäistä syrjäytymistä ja tukea arjessa selviytymistä.

Hankkeen työntekijöiltä saa neuvoa ja opastusta koskien palveluja ja esimerkiksi erilaisia etuuksia. Tätä yksilöllistä ohjausta ja opastusta on saatavana joko kotikäynteinä tai puhelimen välityksellä. Hankkeesta on laadittu myös ryhmäkalenteri ja palveluopas, jotka ovat saatavilla myös sähköisessä muodossa Internetissä. Hankkeen työntekijöiltä saa tietoa myös erilaisista apuvälineistä ja hyvinvointitekniologiasta. Vapaaehtoistyötä pyritään tehostamaan etsimällä ja välittämällä vapaaehtoisia tukihenkilöitä tarvitseville ikäihmisille. Lisäksi hanke järjestää koulutusta ryhmänohjaajille ja tukihenkilöille. (Ikääntyvien ongelmien ehkäisy ajoissa – esite.)

10 TOTEUTUSTAPA

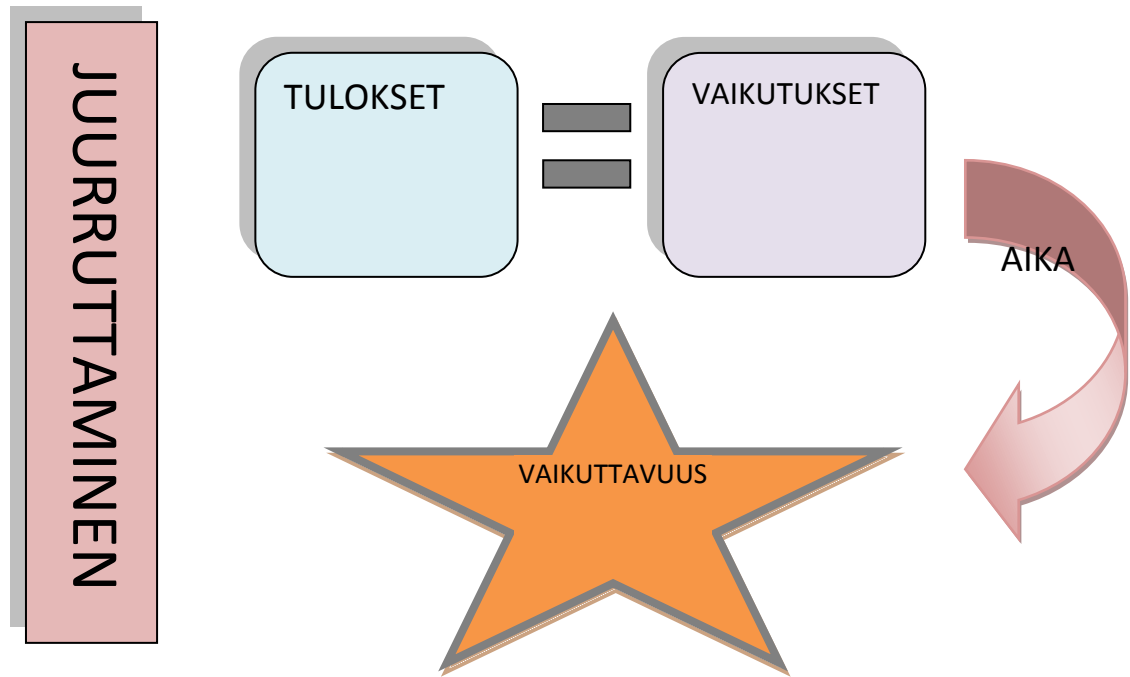
Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus. Laadullisessa tutkimusmenetelmässä pyritään löytämään kerätystä aineistosta yhtäläisyyksiä, luomaan alustavia ehdotuksia käsitteistä ja päätyään johdonmukaiseen käsitteiden määrittelyyn (Janhonen & Nikkonen 2001, 15).

Haastattelin opinnäytetyötäni varten viittä eri henkilöä Aijjoos -hankkeen toiminta-alueella. Alla olevasta taulukosta löytyy tutkimukseni kannalta oleelliset tiedot haastatelluista. (Taulukko 2.) Haastateltujen nimet on muutettu opinnäytetyöhöni heidän anonymiteettinsä turvaamiseksi.

Taulukko 2. Haastatteluun osallistuneet henkilöt.

<i>HAASTATELTAVAN YHTEYSTAHO</i>	<i>HAASTATELUMUOTO</i>	<i>TYÖSSÄ/ELÄKKEELLÄ</i>	<i>SUKUPUOLI</i>
<i>Järjestö 1</i>	<i>yksilöhaastattelu</i>	<i>eläkkeellä</i>	<i>nainen</i>
<i>Vanhusneuvosto</i>	<i>yksilöhaastattelu</i>	<i>eläkkeellä</i>	<i>mies</i>
<i>Seurakunta</i>	<i>yksilöhaastattelu</i>	<i>työssä</i>	<i>nainen</i>
<i>Järjestö 2</i>	<i>yksilöhaastattelu</i>	<i>eläkkeellä</i>	<i>mies</i>
<i>Yksityinen hoiva-koti</i>	<i>yksilöhaastattelu</i>	<i>työssä</i>	<i>nainen</i>

Opinnäytetyöni tulokset kuvastavat hankkeen vaikutuksia. Tällä hetkellä nähtävissä ovat siis vaikutukset. Juurruttaminen on opinnäytetyöni pääkäsite. Se on koko ajan vaikuttamassa tuloksiin ja vaikuttavuuteen. Ajan kuluessa voidaan selvittää hankkeen vaikuttavuutta. Opinnäytetyöni lopussa esittelen aiheita vaikuttavuuden arviointiin. Opinnäytetyöni prosessikuvaus on esitetty myös kuvioissa 2. (Kuvio 2)

Kuvio 2. Arvioinnin prosessi opinnäytetyössäni.

10.1 Teemahaastattelu

Teemahaastattelu on yksi yleisimmin käytetyistä haastattelumuodoista (Vilka 2009, 101). Teemahaastattelu eli puolistrukturoitu haastattelu on haastattelumuoto, jossa haastattelua ohjaavat tietyt ennalta valitut teemat. Teemahaastattelu eroaa strukturoidusta lomakehaastattelusta siten, että teemahaastattelussa ei ole yhtä tiukasti määriteltyjä kysymyksiä tai kysymysjärjestystä. Se ei ole myöskään luonteeltaan täysin vapaa, kuten syvähaastattelu. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47 – 48.)

Haastattelin yhteensä viittä eri henkilöä opinnäytetyötäni varten. Koska aineistoni on laadulliselle tutkimusmenetelmälle tyypillisesti suppeahko, en lähde erittelemään mallien juurtumista erikseen seurakunnissa, järjestöissä ja yksityisissä sosiaali- ja terveysalan palveluja tuottavissa organisaatioissa haastateltavien anonymiteetin säilyttämisen kannalta. En pidä sitä tarpeellisena myös siitä syystä, että opinnäytetyöni tarkoitus on antaa Aijjoos -hankkeelle kokonaisvaltainen kuva mallien juurtumisesta hankkeen toiminta-alueen kolmannen sektorin ja seurakuntien päivittäiseen toimintaan. Mielestäni vastausten erittely organisaatioiden mukaan ei palvelisi tutkimukseni tarkoitusta.

Mietin haastatteluja varten kymmenen kysymystä. Kysymykset laadin soveltaen fokusryhmähaastattelulle luonteenomaista kaavaa, jotta saataisiin tietoa aiheesta myös tulevaisuusperspektiivistä. Haastattelukysymykset käsittelivät ensin Aijjoos -hanketta yleisesti. Loput kysymykset liittyivät varsinaiseen tutkimuskysymykseeni eri näkökulmista katsottuna. Kysymykset olivat väljiä, joten saatoinkin hieman muuttaa niitä kutakin haastateltavaa varten. Esitin myös haastattelujen aikana tarkentavia lisäkysymyksiä tarpeen mukaan.

Haastattelut kestivät kahdestakymmenestä minuutista hieman yli tuntiin. Keskimääräiseksi haastatteluajaksi arvioin neljäkymmentäviisi minuuttia. Tämä noin tunnin kestävä haastattelu-aika oli mielestäni optimaalinen. Tunnissa ehti käydä hyvin läpi kaikki aihealueet eivätkä haastatellut ehtineet väsyä. Haastattelin osaa ihmisistä heidän kotonaan ja osaa heidän työpaikallaan.

10.2 Haastatteluaineiston litterointi

Laadullisissa tutkimuksissa kerätty aineisto on aina joko teksti- tai kuvamuodossa. Litteroinniksi kutsutaan haastatteluaineiston muuttamista tekstimuotoon. Vaikka litterointi on työläs vaihe, se lisää tutkijan dialogia tutkimusaineistonsa kanssa. Tutkijan ja tutkimusaineiston välisestä dialogista on hyötyä esimerkiksi silloin, kun tutkimuksen edetessä määritellään, mikä on riittävä tulkinta tutkimusongelman näkökulmasta. Litterointi helpottaa tutkimusaineiston luokittelua, ryhmittelyä ja järjestelmällistä läpikäyntiä. Tutkimusaineistoa litteroitaessa on tärkeää muistaa, että haastateltujen puhetta ei saa muokata tai muuttaa millään tavalla. (Vilka 2009, 115–116.)

Litteroin äänitetyt haastattelut. Kirjasin ylös myös sellaiset äänenpainot, naurahdukset ja tauot, joilla koin olevan merkitystä aineiston analyysivaiheessa. Litterointiin kului runsaasti aikaa, koska haastatteluja oli viisi. Myös vieras murre tuotti hankaluuksia litterointivaiheessa, koska en voinut olla aina varma kuulinko sanoja oikein. Onnekseni äänitetyt haastattelut olivat kuitenkin hyvin kuuluvia ja niistä sai yleisesti ottaen hyvin selvää.

Tein jo litteroinnin aikana havaintoja aineistostani ja kirjasin niitä ylös. Se, että litteroin itse haastattelut auttoi myös itse analyysivaiheessa, koska aineisto oli jo tut-

tua. Pysin analysointivaiheessa löytämään merkityksiä, joilla oli yhteys litteroituun materiaaliin.

10.3 Anonymiteetin turvaaminen

Kerroin jokaiselle haastattelemalleni henkilölle, että käytän haastatteluja aineistonani tehdessäni opinnäytetyötä. Selvitin heille myös sen, että opinnäytetyöni on osa Aijjoos -hankkeen arviointia.

Kysyin luvan haastattelujen äänittämiseen aina ennen haastattelun alkua. Kerroin tässä yhteydessä myös, että hävitän äänitetyt haastattelut saatuaani muutettua ne tekstimuotoon. Sanoin jokaiselle haastatteluun osallistuneelle, että tulen hävittämään myös tekstimuotoiset haastattelut kun opinnäytetyö on valmis. Kerroin myös, että ketään ei tulla tunnistamaan valmiista opinnäytetyöstäni.

Haastatteluja litteroidessani muutin tekstimuotoisiin haastatteluihin kaikkien nimet. Vaihdoin tai poistin niistä myös kaiken sellaisen tiedon, josta henkilö olisi mahdollisesti myöhemmin tunnistettavissa. Anonymiteetin turvaamiseksi muutin joidenkin nimet vielä kertaalleen valmiiseen tutkimustekstiin, jos edellinen nimi oli mielestäni vielä liian lähellä haastatellun oikeaa nimeä.

10.4 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi ja käsitekartat

Sisällönanalyysi on otettu tieteellisenä menetelmänä käyttöön 1950-luvulla sosiolittieteessä. Sisällönanalyysissä kerätty aineisto tiivistetään niin, että tutkittavia ilmiöitä voidaan yleistävästi ja tiiviisti kuvailla tai tutkittavien asioiden väliset suhteet saadaan esiin selkeästi. (Janhonen & Mikkonen 2001, 21, 23.)

Tavoitteena on löytää kerätystä tutkimusaineistosta tutkimusaineiston ohjaamana tyypillinen kertomus tai toiminnan logiikka. Tutkija päättää aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä aineiston keräämisen jälkeen, ennen analyysia, mistä tyypillistä kertomusta tai toiminnan logiikkaa aletaan etsiä. Sitten aloitetaan kerätyn tutkimusaineiston pelkistäminen. Pelkistäminen tarkoittaa sitä, että tutkimusaineistosta poiste-

taan tutkimusongelman kannalta epäolennainen tieto. On kuitenkin tärkeää olla hävittämättä tärkeää tietoa, jonka takia tutkimusaineisto täytyy pilkkoa osiin ja tiivistää. Tutkimuskysymykset ja tutkimusongelma ohjaavat tiivistämisprosessia. (Vilka 2009, 140.)

Seuraavaksi on vuorossa tutkimusaineiston ryhmitteleminen uudeksi johdonmukaiseksi kokonaisuudeksi. Tämä määräytyy sen mukaan, mitä aineistosta ollaan hakemassa. Itse ryhmittely voidaan tehdä esimerkiksi sen mukaan, mitä käsityksiä, ominaisuuksia tai piirteitä analyysin kohteena olevasta analyysiyksiköstä löytyy. Analyysiyksikkö on joko ajatuskokonaisuus, sana, lause tai lauseen osa. (Vilka 2009, 140.)

Jokainen ryhmä nimetään kattokäsitteellä, joka kuvaa ryhmän sisältöä parhaalla mahdollisella tavalla. Ryhmittelyssä muodostuu luokitteluja, käsitteitä tai teoreettinen malli, jotka ovat tutkimuksen tuloksia. (Vilka 2009, 140.) Vilka (2009, 140) kirjoittaa, että Tuomen & Sarajärven (2002, 102, 110–115) mukaan aineistolähtöisestä sisällönanalyysistä saatujen tuloksien avulla pyritään ymmärtämään tutkittavan kuvaamaa merkityskokonaisuutta.

Analysointi vaiheessa luin litteroidut haastattelut moneen kertaan läpi. Tein marginaaleihin muistiinpanoja ja korostin tekstiä eri väreillä kiinnostavien kommenttien kohdalla. Tämän jälkeen tein kaikista kysymyksistä ja niihin liittyvistä vastauksista omat kollaasinsa leikkaamalla vastaukset kunkin kysymyksen kohdalle. Tämä auttoi minua hahmottamaan, mitä kukin oli mihinkin kysymykseen vastannut. Tällainen työskentely auttoi minua hahmottamaan haastattelut ikään kuin kokonaisuudeksi. Tämä puolestaan helpotti suunnattomasti itse analyysin tekemistä. Samalla aineistosta poistui ne kohdat, jotka eivät millään tavalla koskeneet opinnäytetyöni aihetta. Säästin alkuperäiset haastattelut kokonaisuudessaan vielä, jotta voin tarpeen tullen palata niihin.

Tämä jälkeen muokkasinkin edellisestä käsitekartasta vielä toisenlaisen käsitekartan, johon alkoi muodostua erilaisia teemoja. Tähän karttaan alkoi muodostua juurtumisen tämän hetkinen tilanne ja haastateltavien vinkkejä ja ajatuksia siitä, mitä mallien juurruttamiseksi voitaisiin vielä tehdä ennen hankkeen päättymistä. Lopulliseen

käsitekarttaan muotoutuivat tutkimukseni tulokset, joita käsittelen tarkemmin tulokset osiossa.

Käsitekarttoja pidetään tavallista kirjoitusta ja puhetta vaativampana, kehittyneempänä ja paljastavampana tapana tutkia ja ilmaista ajattelua, ajatuksia ja oppimista. Käsitekarttojen laatimisessa yhdistyvät piirtäminen ja kirjoittaminen, jotka vaativat paljon ajattelua. Todennäköisesti ne myös kehittävät ajattelua eniten. Samalla ne paljastavat ajattelun käsitteelliset rakenteet. Käsitekartat helpottavat keskeisimpien ajattelun perusyksikköjen hahmottamista, mitä tavallisesta puheesta ja tekstistä on yleensä äärimmäisen vaikeaa huomata. (Åhlberg 2007, 60.) Laadullisessa tutkimuksessa käsitekarttojen avulla tehtävä analyysi on luovaa. Siinä voidaan myös hahmotella käsitekartoista mahdollisia osa-alueita eli selkeitä erillisiä osakarttoja. (Åhlberg 2007, 67.)

11 TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Aijjoos-hanke päättyy vuonna 2012. Tästä syystä kokonaisvaltaista analyysiä ja johtopäätöksiä hankkeen kehittämien mallien juurtumisesta ja valtavirtaistumisesta ei vielä tässä vaiheessa voida tehdä (Seppänen-Järvelä & Karjalainen 2006, 224). Kuvaan tutkimuksessani keräämäni haastatteluaineiston pohjalta tehtyjä havaintoja ja johtopäätöksiä kun hanke on ollut käynnissä noin kolme vuotta.

Käyn opinnäytetyössäni läpi havaintojani ja johtopäätöksiäni hankkeen mallien juurtumisen tasosta tällä hetkellä. Mallien juurtumisen nykytilan lisäksi käsittelen haastattelujen pohjalta tulleita ideoita siitä, mitä Aijjoos-hanke voisi vielä tehdä mallien juurtumisen suhteen ennen sen päättymistä.

11.1 Aijjoos – hanke, hyvä yhteistyökumppani

Aineistosta näkyi selvästi, että haastatteluun osallistuneet tunsivat Aijjoos -hankkeen juuri sen ideoimasta Ikäihminen kehittäjänä mallista ja ennaltaehkäisevästä työstä. Tämä ilmeni jokaisen haastatteleman henkilön vastauksissa. Hanke tunnetaan tasavertaisena ja hyvänä yhteistyökumppanina alueellaan.

Erittäin hyvä yhteistyökumppani... (Eeva)

...ja sitte vanhusneuvoston kannalta kun tuota ajattelee, niin siellä on aina meillä kokouksissa Aijjoos -hankkeen edustaja paikalla. (Esa)

...se tekee sillä lailla hyvää yhteistyötä vanhusneuvoston kanssa. (Esa)

...ne pyys, että antakaa ehotuksia, että mitä te haluaisitta..ja sitte tuota, ne kartoitti ne... (Liisi)

Haastatelluilla näytti olevan Aijjoos -hankkeesta ja sen tekemästä työstä realistinen kuva. Vastauksista saattoi huomata sen, että Ikäihminen kehittäjänä malli ja ennaltaehkäisevä työ ovat vahvasti hankkeen perustana vaikuttamassa. Haastatellut eivät varsinaisesti nimenneet näitä kahta elementtiä, mutta tietoisuus niistä ilmais-

tiin muun muassa edellä olevien kommenttien kautta.

Kommenteista saattoi päätellä, että Aijjoos -hanke on hyvä ja arvostettu yhteistyökumppani, joka on kiinnostunut yhteistyökumppaniensa mielipiteistä. Osa haastattelemistani henkilöistä oli aktiivisesti mukana eri järjestöjen toiminnassa ja itsekin jo ikääntyneitä. Tästä syystä voidaan todeta, että hanke on kiinnostunut myös ikääntyneiden mielipiteistä. Hankkeen taholta kysytään aktiivisesti ikääntyneiden mielipiteitä monenlaisista asioista. Tästä voidaan päätellä, että hanke on ikääntyneitä osallistava, rohkaiseva ja kunnioittava yhteistyökumppani. Aijjoos -hanke toimii kehittämänsä Ikäihminen kehittäjänä mallin periaatteiden mukaisesti tehdessään yhteistyötä eri toimijoiden kanssa.

Ennaltaehkäisevä työ on toinen hyvin tunnettu asia hankkeessa haastattelemini henkilöiden vastausten perusteella. Tämä johtunee osaltaan myös hankkeen nimestä. Nimi on varhaista ongelmiin puuttumista ja ennaltaehkäisyä hyvin kuvaava.

No sehän on tarkoitus, että siinä koetetaan vanhenevan väestön elämänoloja parantaa eri tavoin...kaikki koottuna vaan siihen, jotta niin, elämänolojen parantamiseksi. (Mauri)

Oi, Aijjoos -hankkeesta tulee montakin, montakin asiaa mieleen, tosi, tosi hyviä asioita. Ja ensinnäkin tuosta nimestä, että sehän siinä on tärkeintä, että se aijjoos...vanhuseväestön ongelmiin puututaan tarpeeksi aijoissa. (Esa)

Ennaltaehkäisevään työhön liittyy kiinteästi myös ikäihmisten kotona asumisen tukeminen. Pyritään siihen, että ikäihmiset pystyisivät asumaan omassa kodissaan mahdollisimman pitkään ja näin lykätään mahdollista laitokseen muuttamista niin pitkään kuin mahdollista. Myös tämä asia tuli esille haastattelujen aikana.

...kaikkihan tähtää siihen, että mahdollisimman pitkään vois asua kotona. (Esa)

Tietysti sitä vanhusten pärjäämistä siellä kotona. (Meri)

Aijjoos -hanke toi mieleen myös erilaiset luentotilaisuudet. Tämä tuli esille melkein kaikkien haastatteluun osallistuneiden kohdalla. Luentotilaisuudet ovat yksi hank-

keen ennaltaehkäisevän työn muoto. Sen avulla pyritään lisäämään ikääntyneiden tietoutta esimerkiksi oman terveyden hoitamisesta ja ylläpitämisestä.

...luennoilla ollaan käyty kuuntelemassa silloin kun on tuntunut, että aihe on semmonen, joka saattais koskettaa meitä. (Meri)

...mutta se, jotta itte mä en oo ollu muuta ku näis, näin tuota..luentoja kuuntelemas. (Mauri)

Tääläki viimein ku se oli, tuola niin, yrittäjäopistolla se rohvessori tuolta Rovaniemeltä, notta sehän piti pitkän luennon. Oiskohan ollu puolen-toista tuntia? (Mauri)

11. 2 Mallien juurtumisen nykytilanne

11.2.1 Ikäihmisten arvostus ja arvostuksen tunne nousseet

Etenkin järjestöissä aktiivisesti toimivat haastatellut henkilöt kokivat, että ikäihmisten arvostus on noussut hankkeen myötä. Ikäihminen kehittäjänä malli ja ennaltaehkäisevä työ ovat selvästi kummatkin omalta osaltaan nostaneet hankkeen toiminta-alueen ikäihmisten arvostusta ja arvostuksen tunnetta.

...vanhusväestön arvostaminen, kun se oli välissä...jopa sanoisko kovasti, että valtiiovallan taholta, tai kuitenkin päättäjien taholta huokailtiin hirviästi, että vanhusten määrä lisääntyy...kuinka meidän ja kuka meidät elättää? (Esa)

Ja alko olla jo vähän jo sellanen tunne, että vanhukset on melkein niinku kirosana. Mutta nyt sitte tämän, tämän muuttaminen siksi..sellaiseksi, että vanhuksia ja heidän taitojaan, tietojaan ja heidän muistojaan arvostettaisiin. (Esa)

Edellä olevista lainauksista nousee esiin myös ikäihmisten arvostuksen tila valtakunnallisella tasolla. Suuret ikäluokat siirtyvät vähitellen eläkkeelle. Tästä syystä työvoimapulan uhka ja ikärakenteen muutos ovat miltei jatkuvasti poliittisten päättäjien huulilla eri tiedotusvälineissä. On selvää, että negatiiviset puheet eläkeläisistä vaikuttavat jonkin verran heidän omanarvontuntoonsa.

Kun ikäihminen tuntee itsensä arvostetuksi ja tasa-arvoiseksi yhteiskunnan jäseneksi, se on tie entistä parempaan vanhuuteen. Ikäihminen kehittäjänä mallin ydin on ikääntyneiden arvostuksessa. Ikääntyneille on kertynyt elämänviisautta, josta

on hyötyä myös meille muille. Ikäihmiset ovat etenkin terveydenhuollon ahkerimpia käyttäjiä. Tästä syystä heidän mielipiteensä ja tarpeensa täytyy ottaa huomioon sosiaali- ja terveysalan palveluja kehitettäessä. Ikäihminen kehittäjänä mallissa ikäihmiset otetaan mukaan palveluiden kehittämiseen monella eri tasolla. Heiltä kysytään aktiivisesti mielipiteitä erilaisiin asioihin. Ikäihmisiä on otettu mukaan myös erilaisiin kehittämistyöryhmiin täysivaltaisiksi jäseniksi.

Aijjoos -hanke on tehnyt alueensa ikäihmisten elämänolojen ja arjen sujumisen kannalta erilaisia arkipäivää helpottavia asioita. Haastatteluissa tuli esille ikääntyneiden liikkumista helpottavia asioita, joita hanke on omalta osaltaan ollut ajamassa eteenpäin. Haastatteluissa tuli esille esimerkiksi liikkeiden ja virastojen muuttaminen esteettömiksi, jotta ikääntyneiden olisi helpompi hoitaa itsenäisesti päivittäisiä asioitaan.

Kyllä se näkyy tuota, esimerkiksi kulkumahdollisuudet liikkeisiin pois luettuna kaupungintalo, joka on niin huonosti rakennettu aikanaan, niin siihen ei vammaisille saada..ei voi laittaa edes... sois niin suuri remontti, mutta siellä missä on mahdollisuuksia pienemmällä kustannuksilla, niin on saatu näitä luiskia... (Esa)

Myös asioimispalvelukuljetukset lisäävät ikääntyneiden arvostuksen tunnetta. Sen avulla ikääntyneet pääsevät keskustaan asioilleen. Monet ikäihmiset asuvat syrjäkylillä, kaukana keskustasta. Kaikilla ei ole omaisia, jotka pystyisivät heitä kuljettamaan esimerkiksi ostoksille säännöllisin väliajoin.

Ja sitten mikä näkyy selvästi, on tällä hetkellä tämä kimppakyyti. Elikkä tämä asioimispalvelukuljetukset.. (Esa)

Arvostuksen tunnetta on kohottanut myös asiantuntijoiden pitämien luennot. Luennot ovat olleet aiheiltaan sellaisia, että ne ovat lisänneet kuulijoiden ymmärrystä siitä, että eläkeläiset ovat valtava voimavara yhteiskunnassamme.

Siellä oli tällainen Lapin yliopiston professori... oli puhumassa yhdessä näissä tilaisuuksista...hän oli laskeskellut, kuinka että vois...on mahdollista muuttaa rahaksikin se vanhusten työpanos, minkä ne tekee niinku hoitaessaan lastenlapsiaan. Ja kun niinkun ajattelee, että kun tulee flunssa-aalto...kaks kolome päivää pitää olla pois töistä, niin jos silloin pitäis saada jostakin muualta se hoito, niin se maksaa reilusti

rahaa...(Esa)

Ja se oli aivan..etten sanois miljardien luokkaa se, koko maata ajatellen, kuinka paljon rahallisestikin vanhusväestöstä on hyötyä....elikkä tämmönen arvostus näkökohta. (Esa)

Luennot toimivat samalla myös ikäihmisten hengennostattajina. Tämän tyyppiset luennot ovat omalta osaltaan nostaneet monen ikäihmisen ymmärrystä siitä, millainen voimavara eläkkeellä oleva ihminen voi vielä olla. Tällaiset ”mieltä ylentävät” luennot voivat innostaa eläkkeellä olevia ihmisiä osallistumaan esimerkiksi vapaaehtoistyöhön.

11.2.2 Tietoa omasta terveydenhoidosta ja tukea itsetuntemukseen

Aijjoos -hankkeen järjestämät luennot nousivat lähes kaikkien haastattelujen perusteella yhdeksi merkittävimmistä asioista. Ne ovat olleet vaikuttamassa ikääntyneiden tietoisuuteen omasta terveydentilastaan ja itsetuntemuksen tukemisessa.

Nämä on ollu mun mielestä aika hyviä tälläiset luentotilaasuudet, että jostakin aiheesta on niin, on ollu luento, niin niitä on tultu kuuntelemaan..Ehkä niistä jää jotaki päähänki sitte. (Mauri)

Ja kyllä se jää päähän kyllä sitten niin, mutta niin sellaaasia asiantuntijoota kun saa kuunnella. Ne kyllä jää päähän. (Mauri)

Ja sitte tuota, eri sairauksistakin niin, että niistäkin saa tietoa...jokaanen tunto kohorallansa notta jollaki lailla vaivaa, niin saa tietää, jotta mikä se on joka vaivaa ja... (Mauri)

Haastatellut ikäihmiset pitivät luentojen kuuntelemisen lisäksi siitä, että he saivat osallistua keskusteluihin. Omien tuntemusten, mielipiteiden ja kysymysten esittäminen on osallistavaa toimintaa ja siitä tunnuttiin pitävän.

...se ei varsinaasesti pidä luentoa ollenkaan, se sanoo asiat, jotta niistä sitten keskustellaan. Jokahinen saa mielipiteitensä esittää ja.. (Mauri)

11.2.3 Rohkaisua osallistumiseen

Luennot ja muut tilaisuudet ovat tuoneet haastattelujen mukaan ikäihmisille rohkeutta ja mahdollisuuksia osallistua omien asioiden hoitamiseen. Tilaisuuksissa on voinut päästä tapaamaan ja kuulemaan päättäjiä.

No varmaan sillä lailla, että ne jotka sinne rohkaistuu menemään mukaan, niin on niille varmasti tosi kiva juttu...pääsevät vähän lähemmäksi tätä..näitä päättäjiä ja ne tulee vähän tutummaksi.. Ne ihmiset sitte kun niille tulee enempi sitä avun tarvetta, niin ne varmaan uskaltaavat olla sitä vailla ja tietävät, että mistä hakea apua. (Meri)

Ikäihmisten rohkaistuminen omien asioiden hoitamiseen on hyvä asia. Kun ikäännytynyt tietää mistä ja miten hakea erilaisia palveluja se antaa entistä paremmat mahdollisuudet asua pidempään kotona. Samalla tieto siitä, mistä mitäkin palvelua saa ja millä kriteereillä, luo turvallisuuden tunnetta. Kun tietää mihin ja miten voi tarpeen tullen ottaa yhteyttä, se antaa todennäköisesti ikääntyneille ja heidän omaisilleen tietynlaista mielenrauhaa.

11.2.4 Herättäjä ja ”liikkeelle potkija”

Hankkeen koettiin myös toimineen eräänlaisena herättäjänä ja ”liikkeelle potkijana”. Tällaisina Niin sanottuina herättäjinä ja liikkeelle potkijoina pidettiin kyläluuta-hanketta, vertaisveturi-ryhmiä ja sitä että hankkeen työntekijät jalkautuivat ikäihmisten pariin eri järjestöjen ja liittojen tilaisuuksiin.

...he on tänne paikkakunnallekki tuonu sitä kyläluuta- ideaa, että se, että kyläluuta, että tuloo kylähän mentyä kun on jotain viemistä. (Eeva)

Niin, että näillä tämmöisillä kylätaloilla olevilla erilaisilla tilaisuuksilla, että on jalkautunu sinne. Ja sitte he on erilaisia kerhoja, joissa vapaaehtoisia. Niinku vertaisveturi- periaatteella, niin näitä vetäjiä, niin on sitte pikkuhiljaa ruvennu viriämään tänne... (Eeva)

...sitä yksinäisyyttä ei torju täällä muutaku toinen ihminen, joka lähtee sitä toista sitte kahtomaan. Siihen tietystä Aijjoos on niinko houkut..houkutellu jah... (Liisi)

Niin, että kyllä Aijjoos on semmonen ollut, joka on niinku herättäny ja potkinu niinku liikkeelle meitä niinku kaikkia muitaki. (Liisi)

Vielä tässä vaiheessa on vaikea arvioida sitä, kuinka nämä edellä mainitut ideat kuten esimerkiksi vertaisveturi-ryhmät, lähtevät hankkeen jälkeen elämään arjessa. Edellä olevista kommentteista saa kuitenkin sellaisen kuvan, että hankkeen myötä on saatu uusien ideoiden lisäksi myös jonkinlainen lähtölaukaus ikäihmisten aktiiviseen osallistumiseen.

11.2.5 Työvälineitä, innostusta ja uusia näkökulmia työhön

Mallien juurtuminen työhön näkyy tällä hetkellä siten, että työelämässä mukana oleva haastateltu koki saaneensa uusia ideoita ja työvälineitä omaan työhönsä. Tämä haastatteluun osallistunut henkilö toi selkeästi esille sen, että hankkeen myötä oma ajattelu on jollakin tapaa avartunut.

No ehkä se on sitä toisenlaista ideaa siihen ohjelmaankin...ihmisille jolla on hoidettava, hyvinkin vaativa ympärivuorokautista valvontaa tarvitseva ihminen. Niin jos sitte tämä hoitaja pystyy järjestämään lähteen johonkin, niin mitä se on se ohjelma mitä hän toivoo? Mitä hänelle siellä sitte olis tarjolla... (Eeva)

Et niinkun ihan semmosia hyviä käytännön ideoita arki-ihmisen elämän tasolta...mikä auttaa..hyvin osaa muut ottaa huomioon. (Eeva)

Palvelujen suunnittelun ja toteuttamisen aikana olisikin hyvä asettua tietyllä tavalla niiden ihmisten asemaan, jotka kyseisiä palveluja käyttävät. Tällä tarkoitan sitä, että työntekijän täytyisi ymmärtää, mitä asiakkaan asemassa oleminen todella on ja mitä he kaipaavat arjen tueksi. Ikäihmiset ovat oman elämäntilanteensa asiantuntijoita ja heidän mielipiteensä tulisi ottaa huomioon eri palveluissa.

11.2.6 Mallien kaksi tietä juurtumisessa

Pyysin haastateltuja kuvittelemaan realistisesti, kuinka toimintamallit tulevat hankkeen päättymisen jälkeen näkymään alueella yleisellä tasolla ja haastateltujen päi-

vittäisessä työssä tai toimessa. Vastaukset kysymykseen jakoutuivat kahtia. Toiset olivat jyrkästi sitä mieltä, että kun hanke päättyy, niin loppuu kaikki muukin siihen liittyvä toiminta hyvin äkkiä. Toinen osa vastaajista oli sitä mieltä, että jos löytyy aktiivisia henkilöitä ja jos erilaiset työjärjestelyt ovat toimivia, kuten palveluoppaan ja ryhmäkalenterin päivittäminen, olisi jatkuvuus taatumpaa.

Mä oon valamis sanomaan, että ne loppuu kaikki! (Esa)

Mä voin olla vähän pessimistinen. Musta kaikki projektit kun ne päättyy, niin ne päättyy sit se juttuki hyvin äkkiä. Että kyllähän ne vaatis niinku jotain jatkojuttuja...kaikki mikä päättyy, niin se päättyy, että ehkä jotain jää itämäänkin... (Meri)

Jos löytyy aktiivisia ihmisiä, jotka rupeaa hommaamaan, hommaamaan, niin tota, esimerkiksi luennoitsijoita ...tilaisuuksiin. (Liisi)

Mmm...Niin se tietysti jonkun verran riippuu siitäkin, että onko esimerkiksi siihen mennessä kehitetty semmosta, että kuka päivittää tämmösiä (oppaita)... (Eeva)

Osa haastatteluihin osallistuneista rupesi pohtimaan mallien juurtumista vielä hieman yksityiskohtaisemmin. Pohdittiin esimerkiksi sitä, kuinka vertaisveturi ryhmät jatkavat toimintaansa sitten, kun hanke on päättänyt aktiivisen toimintansa.

...että kyllä mä luulen, että nämä varmaan nää vertaisveturi-ryhmät, mitä he on perustanu niin, niin...jatkaavat toimintojaan, kun niissä innokkaita vetäjiä on...niin niin sitte hankkeen loppumisen jälkeen, jos, jos näitä sitten on ajan tasalla...kun sitten on kuitenkin tärkeä ollu, että on muutakin kun tietokoneversio olemas (oppaat ja esitteet)... (Eeva)

Ja varmasti sitten niinku tää Aijjoos- hanke tuloo tarjoamaan näitä eri toimintamalleja , et ne niinku itte kussakin paikkakunnas, että millä lailla he soveltaa ja minkälainen heillä sitte siitä muotoutuu... (Eeva)

Vastausten perusteella näyttäisi siltä, että tällä hetkellä todennäköisimmin toimintaansa jatkavat vertaisveturiryhmät. Myös erilaiset toimintamallit esimerkiksi lähimmäisyystävä palvelu voisi hyvinkin lähteä toimimaan eri paikkakunnilla. Etenkin jos se muotoutuu kunkin paikkakunnan tarpeisiin ja resursseihin sopivaksi ja löytää siellä oman paikkansa.

11.3 Juurtumisen edelleen kehittäminen

Keräsin haastattelujen yhteydessä osallistuneilta myös heidän omia ideoitaan siitä, mitä voitaisiin vielä tehdä kehittämisen ja mallien juurruttamisen suhteen. Halusin ottaa esiin tämän näkökulman sen takia, että olisin omalta osaltani levittämässä ikäihminen kehittäjänä ideaa opinnäytetyöni kautta.

Haastatellut ikäihmiset kaipasivat jatkuvaa, säännöllisin väliajoin tapahtuvaa muistuttamista eri asioista. Myös ikäihmisten pitäminen ajan tasalla niin teknologian kuin vaikkapa oman terveyden hoitamisen ja ylläpitämisen suhteen nostettiin esiin tärkeänä asiana. Jatkuvuus ja toistuvuus tulivat yhtenä teemana esiin myös erilaisien teknologiaan liittyvien kurssien kohdalla. ATK- ja kännykänkäyttökursseja pidettiin hyvinä, mutta niiden toivottiin olevan kestoiltaan pidempiä. Jonkinlaista säännöllistä kertausta kaivattiin myös arjen teknologiaan.

Että esimerkiksi eläkeläisten pitäminen tässä ajassa mukana, niin olis hirveän tärkeää sitte, ku loppuu tämä hanke. Että olis joku joka tuli mejän tänne kokouksiin ja opettas meille tätä kännykänkäyttöä joka vuosi sitte opettaa uudestaan, koska me ollaan vanhoja ja me unohdetaan nämä kaikki..heh..heh...kaikki, että jotain voi pysyä päässä, mutta sitte tulee taas jotain uutta. (Liisi)

Nätyysti käy sellain, että tämä loppuu, niin sen unohtaa. Ei oookaan kukaan, joka muistuttaa tuota niin, näistä asioosta. Että kun se jää tuota sitten niinku omaan hallintaan nämä asiat niin..niitä ei sitten kukaan muistuta, niin mutta se menöökkin siihen, notta en mä tierä...jos en mä tierä nykkään. (Mauri)

Säännöllisin väliajoin tapahtuvaan asioista muistuttamiseen toivottiin haastattelujen perusteella myös jonkinlaista muuta hanketta eli erään haastattelemani henkilön mukaan jälkeishanketta.

...Aijjoos- hankkeen jälkeen sais tulla joku jälkeishanke, joka aina vähän muistuttaas nottei se jäis unholaan. (Mauri)

Työelämässä mukana oleva henkilö toi esille sen, että hankkeen loputtua tulisi työnjaon olla tarkasti suunniteltua, jotta eri toiminnot saataisiin juurtumaan pysyväksi osaksi eri kuntien vanhuspalvelujen toimintaa. Esimerkiksi palveluoppaiden

ja muiden julkaisujen päivitystä pidettiin aikaa vievänä ja hankalana tehtävänä.

...mutta kyllä sen on just niinku päivittämiskysymykset siinä sitte, että kyllä mä sanoisin, että jos mä rupiaasin päivittämään, niin en mä kyllä kerkiäisi. Että kyllä joutis välttämättä rajaamaan, että tämmösen kun ottais, niin kyllä kyllä se on vaan aikamoinen kun rupiaa sitte aattelemaan, että kerää kaikilta näiltä sitte nämä tiedot...(Eeva)

Ilmeni myös huoli siitä, että palveluopasta ei enää hankkeen päättymisen jälkeen päivitetäisi lainkaan. Palveluoppaan päivittämiseen liittyvää problematiikkaa pohdittiin myös seuraavasti.

...että kyllä se niinkun sillälaila on, että en tiä sitte ilmestyykö seuraava palveluopas sitte sen jälkeeseen, kun ne on lähteny niin ollenkaan...että onko se sitte enää mahdollista? ...ja kuinka se sitte tietokoneella pelaa, että onnistuuko sen niin...että jokainen toimija niinku päivittää omalta osaltaan, että onnistuuko se automaattisesti, että löytyis sitte... ajan tasalla oleva versio sitte..että mitkä on tämän hetken palvelut itte kussakin. Oikiastaan se vaan vois pelatakkään sitte, jos ei hanketta oo, et jokainen toimijataho itte päivittäis sen koneelle. (Eeva)

Vertaisveturiryhmien jatkumisen kannalta on tärkeää, että vapaaehtoisille tarjotaan heille sopivia virkistytymismahdollisuuksia. Näin vertaisveturiryhmät juurtuvat paremmin osaksi alueen vapaaehtoistyötä.

...jatkuis kaikki ne toiminnat ja vapaaehtoiset jaksais vetää ja löytäis sitte ittellensä niitä virkistyskanavia...mitä haluavat sitte järjestää ja harrastaa, että jaksaisivat sitte olla siinä niin ilman Aijjoos- hankettakin sitten jatkaa.. (Eeva)

Yksi haastatteluun osallistunut henkilö oli ideoinut vapaaehtoisten palkitsemiseen oman mallinsa. Tässä mallissa esimerkiksi laitoksissa vieraillevat vapaaehtoiset ikääntyneet saisivat antamastaan ulkoilutusavusta tai laulattamistuokiosta vastalahjaksi esimerkiksi lämpimän ruuan tai kahvin ja pullan. Kävimme asiasta seuraavan keskustelun.

Liisi: Että mä sanoisin, että eläkeläiset yhteiskuntaan mukaan! Niillä voimilla mitä niillä on. Ei ne sitä palkkaakaan aina tartte. Esimerkiks mä oon monta kertaa sitä esittäny, mutta se tyrmättiin heti. Mullon tämmösiä hulluja ideoita!

Minä: Mmm-m.

Liisi: Että ko meillä täällä kunnassa eläkeläisiä on, semmosia virkeitä, jotka käy tuolla sairaalalla ja vanhainkodilla. Siis vanhainkodilla talut-tamassa näitä vanhoja. Että on semmonen sanonta kuin, että vähällä hullun mielen noutaa. Ooksä kuullu? Vähällä hullun mielen noutaa!

Liisi: Että jos näille eläkeläisille tarjottais siellä vanhainkodilla kahvi-kuppi. Et ne sais kahvia ja vaikka pullan, niin voi että ne olis, että olipa mukava käydä siellä, ettäkö sitte juotiin kahvit ja oli näin kivaa.

Liisi: Tai vielä parempaa, jos siel ois sitä hernesoppaa tai jotaki. Et ne sais niin kun ruuan sen eestä, että ne sen tunnin pari ulkoiluttais muu-tamaa vanhusta. Tämä ei sopinu! Keittiölle tulee liikaa työtä, kun tulee ylimääräisiä syöjiä sanottiin mulle! Mä olen esittänyt tämän!

Liisi: Niin mä sanoin, että jos nyt meitä tässä kunnassa on niin, sano-taan kolme ihmistä päivittäin siellä, niin ei se kaatais sitä. Siellois var-masti siellä keittokattilassa kolme kauhallista sitä ruokaa, mutta se eläkeläinen helpottais niiden hoitajien työtä ja tulis varmasti ens viikol-laki määrättynä päivänä, kun se sais sen ruokalautasen. Se tekee pieneen eläkkeeseen paljon...

Minä: Kyllä.

Liisi: ...kun se sais syödä sen lautasellisen. Että tällänen vähällä hul-lun mielen noutaa, niin byrokratia tulee siihen väliin, että ei voi, koska se olis ilmasta ruokaa. Sen pitäis maksaa sen eläkeläisen ja sitten se pitäis verotuksessa ottaa huomioon. Tällasta ei voida tehdä niin kuten maalaisjärjellä aatellen..

Minä: Niinpä.

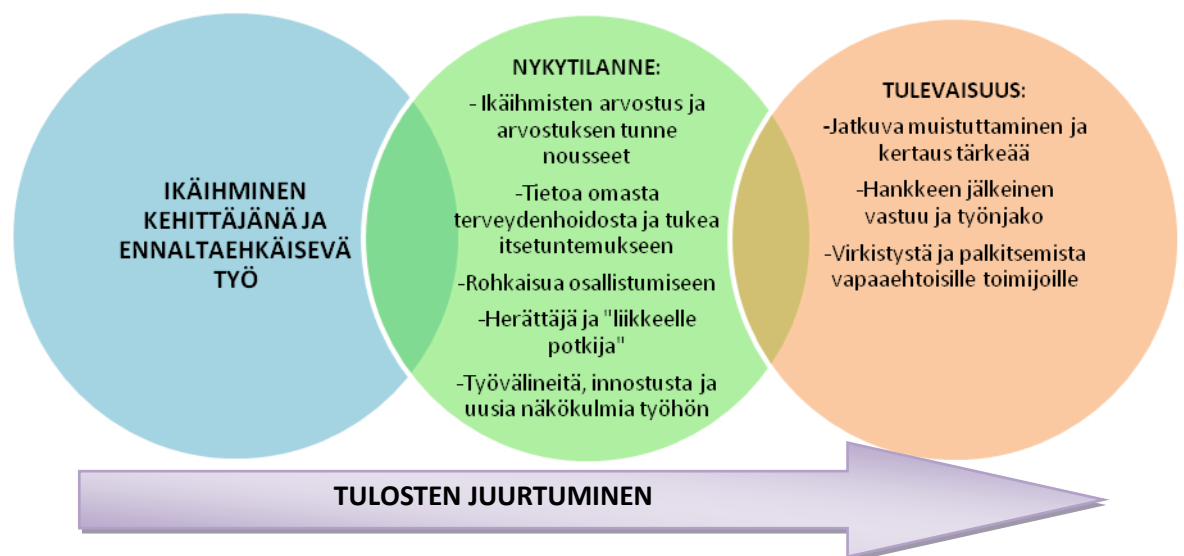
Liisi: Että niin ku eri aloillakin, että eläkeläinen, niin tuntis olevansa niin ku tarpeellinen. Pitäs keksiä näitä tämmösiä!

Suurten ikäluokkien jäädessä hiljalleen eläkkeelle kasvaa potentiaalisten vapaaeh-toistyöntekijöiden määrä samalla. Tästä syystä vapaaehtoistyön tukemista ja va-paaehtoistyöntekijöiden palkitsemista kannattaisi pysähtyä pohtimaan sosiaali- ja terveystalvveluja kehitettäessä. Varsinkin mahdollisten vapaaehtoistyöntekijöiden omia ideoita ja mielipiteitä kannattaisi kuunnella ja selvittää. He tietävät varmasti parhaiten, kuinka vapaaehtoistyötä tekeviä kannattaisi palkita ja kannustaa.

Esimerkiksi Haarnin (2010, 112) mukaan yli puolet hänen haastattelemistaan ikääntyneistä oli mukana vapaaehtoistyössä joko satunnaisesti tai aktiivisesti. Haarni toteaa tutkimuksessaan (2010, 117) perheen ja etenkin puolison suhtautu-van joskus kielteisesti puolisonsa vapaaehtoistyötä kohtaan juuri siitä syystä, ettei

siitä saa palkkaa. Tämän vuoksi vapaaehtoisia voitaisiin saada entistä enemmän mukaan tähän arvokkaaseen työhön, jos siitä saisi palkaksi vaikkapa ne kahvit.

Alla olevassa kuviossa (Kuvio 3) havainnollistetaan opinnäytetyöni tulosten sisältöminen mallien juurtumisen prosessiin. Ikäihminen kehittäjän malli ja ennaltaehkäisevä työ olivat prosessiarvioinnin eli opinnäytetyöni tutkimuksen kohteena. Näitä malleja voidaan pitää hyvinä käytäntöinä, joita halutaan levittää ja juurruttaa arkipäiväiseksi toiminnaksi. Mallien juurtumisen nykytilanne kuvaa haastattelujen perusteella tehtyjä havaintoja ja johtopäätöksiä mallien tämän hetkisestä vaikuttavuudesta ja näkyvyydestä. Kohdassa nykytilanne, luetellaan opinnäytetyöni päätulokset. Prosessiarvioinnille tyypilliseen tapaan opinnäytetyössäni esitellään myös keinoja juurruttamiseen hankkeen loppusuoralle. Kohdassa tulevaisuus luetellaan haastattelujen perusteella esille tulleita keinoja mallien juurruttamisen varmistamiseen ja parantamiseen.

Kuvio 3. Opinnäytetyön tulokset ja juurtumisen prosessi.

12 POHDINTA

12.1 Tulosten pohdinta

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli saada tietoa siitä, kuinka ikäihminen kehittäjänä idea ja ennaltaehkäisevä työ ovat tähän mennessä juurtuneet hankkeen toiminta-alueella arjen työvälineiksi.

Opinnäytetyötä tehdessä yllätyin siitä, kuinka hanke todella näytettiin tuntevan juuri ennaltaehkäisevästä työstä ja ikäihminen kehittäjänä ideasta. Nämä kaksi elementtiä ikään kuin kuulsivat taustalla kaikessa tutkimusaineistossani. Tämä oli huojentava huomata, koska tällöin saattoi luottaa siihen, että haastatteluun osallistuneet henkilöt todella tunsivat aiheen lähtökohdat. Tämän vuoksi katsoin tarpeelliseksi käsitellä tätä asiaa tuloksissa ihan ensimmäiseksi.

Oli ilo huomata se, että etenkin ikäihminen kehittäjänä malli on nostanut ikääntyneiden arvostusta ja arvostuksen tunnetta. Hankkeen toteuttamat pienet teot muun muassa ikääntyneiden liikkumismahdollisuuksien parantamiseksi koettiin suureksi asiaksi. Arvostuksen tunne on voinut nousta jo pelkästään siitä syystä, että Aijjoos-hanke on ylipäätään perustettu ajamaan ikäihmisten asioita.

Oppia ikä kaikki! Tämä vanha elämänviisaus kuvaa hyvin sitä, että ikääntyneet kaipaavat ajankohtaista tietoa ja opastusta esimerkiksi teknologiasta ja oman terveytensä hoidosta ja ylläpitämisestä siinä missä kaikki muutkin. Arjen teknologias- ta on Aijjoos -hankkeelle tehty tutkimus jo aiemmin. Tässä tutkimuksessa tyypiteltiin ikääntyneet neljään eri ryhmään sen perusteella, kuinka he suhtautuivat arjen teknologiaan. Tutkimuksessa tyypiteltiin ikääntyneet osajiksi, opinhaluisiksi, ehdollistajiksi ja vetäytyjiksi. Samassa tutkimuksessa todettiin kaikkien tyyppien, jopa vetäytyjien omistaneen ainakin matkapuhelimen. (Pennala, 2010, 50–51.) Eri tavoin arjen teknologiaan suhtautuvat ikääntyneet pitäisi huomioida esimerkiksi kännykänkäyttökursseja suunniteltaessa. Rohkaisua ja kertausta tarvitaan. Tämä asia tuli esille myös opinnäytetyössäni.

Euroopan elin- ja työolojen kehittämissäätiön tutkimuksessa, Ikääntyneet vapaaehtoistyössä EU:ssa, sanotaan, että vapaaehtoistyö on parantanut iäkkäiden va-

paaehtoisten hyvinvointia ja vahvistanut itsetuntoa. Tämän johtuu siitä, että vapaaehtoistyötä tekevät ikäihmiset onnistuvat ikääntymään aktiivisesti elämäntilanteesta, riskeistä ja ongelmista huolimatta. Kun ikäihminen saa olla mukana mielekkäässä ja merkityksellisessä toiminnassa oman palkkatyön ja perheen ulkopuolella, itsetunto paranee ja oma hyvinvointi kohenee.

Mielekkään ja oman perhepiirin ulkopuolella tapahtuvan toiminnan ei tarvitse välttämättä olla vapaaehtoistyöhön rinnastettavaa toimintaa. Se voi olla esimerkiksi päivätoiminnassa tapahtuvaa, iäkkään itsensä hyödylliseksi kokemaa käsitöiden tekemistä. Riittänee, että ikäihminen pääsee pois kotoaan tekemään jotain hyödylliseksi kokemaansa.

Mielipiteiden ja omien kokemusten jakamisen myötä koetaan yhteenkuuluvuutta ja kohtalontoveruutta. Tätä mieltä on myös Haarni (2010, 139), jonka mukaan erilaisten kokemusten peilaaminen muihin samaan ikäluokkaan kuuluvien kanssa vahvistaa yhteenkuuluvuudentunnetta. Omien kokemusten peilaaminen muihin taas vahvistaa ikäihmisten itsetuntoa ja toimii samalla vertaistukena. Luulen, että kun ikääntyneiden oman arvostuksen tunne nousee, he uskaltavat lähteä mukaan erilaisiin tilaisuuksiin ja tapahtumiin entistä aktiivisemmin.

Mallien juurtuminen näkyy tällä hetkellä selvimmin haastateltujen ikäihmisten elämässä. Tämä saattaa johtua osaltaan siitä, että haastatelluista työelämässä mukana olevia oli yksi vähemmän kuin eläkkeellä olevia. Aijjoos -hankkeen toiminnan pääasiallisena kohderyhmänä ovat ikäihmiset. Toiminta on kohdistunut ikäihmisiin ja työikäiset ihmiset ovat saattaneet jäädä hankkeen aikana luonnollisesti taka-alalle.

Entäpä sitten ennaltaehkäisevän työn ja ikäihminen kehittäjänä idean tulevaisuus Aijjoos -hankkeen päätyttyä? Toiset olivat heti sitä mieltä, että kun hanke loppuu, hiipuu pikkuhiljaa kaikki muukin hankkeeseen liittyvä. Toivon, että opinnäytetyöstäni on hyötyä hankkeen viimeiselle vuodelle mallien juurruttamisen osalta.

12.2 Aiheita vaikuttavuuden arviointiin

Olisi mielenkiintoista tehdä tutkimus samasta aiheesta esimerkiksi kuuden kuukauden tai vuoden kuluttua hankkeen loppumisesta. Kiinnostavaa on nähdä, kuinka ikäihminen kehittäjänä idea ja ennaltaehkäisevän työn eri muodot ovat jatkuneet hankkeen loppumisen jälkeen alueen seurakunnissa, järjestöissä ja yksityisellä sektorilla.

Toinen erittäin mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe olisi selvittää, kuinka Aijjoos-hankkeen päättyminen on vaikuttanut peruspalvelukuntayhtymä Kaksineuvoisen toiminta-alueen sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten työhön ja esimerkiksi alueen vanhusneuvostojen toimintaan. Eräs haastatteluun osallistunut ilmaisi huolensa hankkeen päättymisen vaikutuksista vanhusneuvoston toimintaan seuraavalla tavalla:

”Noh, meiltä menee ainakin pois yks hyvä linkki vanhusten ja vanhusneuvoston välillä. Siis näillä Aijjoos – hankkeen työillä on paljon tietoa ja hyviä kanavia. Elikkä, eihän vanhusneuvosto, jos se tekee päätöksiä, niin ne menee pöytäkirjaan ja mä pelekään, että ne useesti jää sinne....”

Olisi mielenkiintoista tutkia sitä, kuinka ennaltaehkäisevä työ ja ikäihminen kehittäjänä idea ovat levinneet muualle Suomeen. Miten ne ilmenevät eri alueilla ja millä tavalla ne ovat muuntuneet eri kuntien tarpeisiin ja rakenteisiin paremmin sopiviksi? Tällä tavalla saataisiin kuva ikäihminen kehittäjänä idean ja ennaltaehkäisevän työn vaikuttavuudessa yhteiskunnallisella tasolla.

Ikäihminen kehittäjänä idean ja ennaltaehkäisevän työn vaikuttavuutta voitaisiin tulevaisuudessa tutkia myös ikäihmisten näkökulmasta. Kuinka ikäihminen kehittäjänä idea ja ennaltaehkäisevän työn malli näkyvät ikääntyneiden elämässä? Onko ikäihmisten elämänlaadussa tapahtunut muutoksia verrattuna aikaan ennen Aijjoos-hanketta? Tällöin voitaisiin haastatella esimerkiksi sellaisia ikääntyneitä, jotka eivät ole aktiivisesti mukana esimerkiksi järjestötoiminnassa tai vanhusneuvostossa.

Ikäihminen kehittäjänä idean vaikuttavuutta ikääntyneiden elämään olisi mielenkiintoista tutkia myös yksityiskohtaisemmin. Voitaisiin selvittää esimerkiksi ikäih-

misten omia kokemuksia siitä, kuinka heidät otetaan mukaan sosiaali- ja terveysalan kehittämistyöhön. Lisäksi voitaisiin tutkia sitä, kokevatko ikääntyneet hankkeen myötä yksinäisyyttä samalla tavalla, kuin ennen hanketta eli onko osallisuuden tunne noussut?

12.3 Opinnäytetyöprosessin ongelmakohdat ja kompastuskivet

Haasteellisinta opinnäytetyötä tehdessä oli löytää teoriatietoa juurtumisesta ja juurruttamisesta. Hyvin usein törmäsi hyvien käytäntöjen juurtumisen sijaan esimerkiksi kasvien juurtumisesta kertovaan aineistoon. Vartenotettavia tutkimuksia hyvien käytäntöjen juurtumisesta arkipäivän työhön oli myös todella vaikea löytää. Lisäksi teoriatieto juurtumisesta oli hyvin pirstaleista. Tämän vuoksi aiheesta oli hyvin haastavaa kirjoittaa yhtenäistä tekstiä.

Jo aiemmin mainitsemani itselleni suhteellisen vieraan murteen litterointi tuotti päänsäivää. Sain varmasti kuunnella äänityksiä suhteessa kauemmin verrattuna Etelä-Pohjanmaan murretta puhuviin ihmisiin saadakseni selvää joistakin murresanoista. Tästä syystä aikaa kului tähän työvaiheeseen varmasti hieman tavallista enemmän. En kuitenkaan usko murteen vaikuttaneen itse analysointivaiheeseen millään tavalla huolellisesti tehdyn litteroinnin ansiosta.

Eräänlaisena kompastuskivenä voidaan nähdä myös se, että aikomukseni oli alun perin tehdä vastaavanlainen opinnäytetyö parityönä. Päädyimme kuitenkin aika myöhään keväällä tekemään erilliset työt, koska huomasimme aikataulumme menevän kesän osalta eri tahtiin. Tämä myöhään tapahtunut suunnitelman vaihtaminen on varmasti ollut omalta osaltaan vaikuttamassa esimerkiksi hankaluuksiin kerätä haastatteluaineisto kasaan.

Haasteellisuutta opinnäytetyöni tekemiseen lisäsi myös se, että jouduin kesken kaiken muuttamaan suunniteltua haastattelumuotoa täysin siitä syystä, että kutsuista huolimatta ryhmähaastatteluihin ei tullut tarpeeksi ihmisiä. Tämän vuoksi päädyin yksilöhaastatteluihin, vaikka fokusryhmähaastattelut olisivat kenties olleet antoisampia.

12.4 Oma kehittymiseni opinnäytetyöprosessin aikana

Olen opinnäytetyötä tehdessäni saanut kokea sen, mitä tutkimuksen tekeminen oikeasti kaikkine haasteineen on. Se on ollut kovaa ja aikaa vievää, mutta kuitenkin antoisaa työtä.

Erityisesti tutkimustuloksien analysointi oli antoisaa siitä syystä, että siinä sai laittaa peliin kaiken luovuutensa, jotta tulokset sai jäsenneltyä kokonaisuudeksi. Kävin läpi kaikki mahdolliset analysointitavat ja sitten löysin mind-map -tekniikan, joka sopi minulle täydellisesti.

Eräs asia minkä opin tämän prosessin aikana on se, kuinka tärkeää on pysähtyä kunnolla pohtimaan sitä, kuinka opinnäytetyö kannattaa toteuttaa. Opinnäytetyön tekemistä parityönä pohtivien kannattaa todella miettiä sitä, sopivatko molempien aikataulut yhteen opinnäytetyön tekemiseen vaadittavalla tavalla. Samalla opin myös sen, kuinka tärkeää on ihan alusta asti sitoutua tehtyyn tutkimussuunnitelmaan.

Olen prosessin aikana oppinut myös itsensä johtamista. Kun työskentelee yksin, aikatauluissa pysymisestä on vastuussa vain ja ainoastaan itselleen. On siis vaatinut luonteenlujuutta pysyä tietokoneen ääressä kirjoittamassa opinnäytetyötä, vaikka moni muu asia olisi houkuttanut enemmän. Tätä helpotti varmasti se, että olin valinnut opinnäytetyöhön itseäni kiinnostavan aiheen.

Opin myös paljon uutta projektityöstä ja etenkin prosessiarvioinnista opinnäytetyöni aikana. Myös ymmärrykseni tutkimusten tekemisen tärkeydestä ja etenkin niiden hyödynnettävyydestä kasvoi koko prosessin ajan.

LÄHTEET

- Aalto- Kallio, M., Saikkonen, P. & Koskinen-Ollonqvist, P. 2009. Arvioinnin kartalla – matka teoriasta käytäntöön. Terveyden edistämisen keskuksen julkaisuja 7/2009. Pori: Kehitys Oy.
- Aalto, L., Kilpiö, P., Laitinen, E., Muller, H., Niiranen, M., Rikkonen, E. & Voutilainen K. 1992. Koti- ja tukipalvelujen käyttäjien haastattelututkimus. Teoksessa: Harlamov, A. & Puputti, I.(toim.) 1994. Ikäihmisten näkökulmia vanhuspolitiikkaan. Helsinki: Helsingin yliopisto. Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- AIJJOOS – kumppanuushanke. [Verkkosivu]. [Viitattu 13.6.2011]. Saatavana: <http://www.aijjoos.fi/>
- AIJJOOS-KUMPPANUUSHANKE. Ikääntyvien ongelmien ehkäisy ajoissa. Aijjoos-hankkeen esite.
- Brodrick, O. 1998. Organizational Learning and Innovation : Tools for Revitalizing Public Services. International Review of Administrative Sciences. 64:1.
- Clark, M., Davis, A., Fisher, A., Glynn, T. & Jeffries, J. 2008. Transforming services: changing lives. A guide for action. Working for user involvement in mental health services paper 3. Centre on Excellence in Interdisciplinary Mental Health. [Verkkajulkaisu]. Birmingham: University of Birmingham. [Viitattu 27.9.2011] Saatavana: <http://www.ceimh.bham.ac.uk/documents/guide-transforming-services-2010.pdf>
- Engeström, Y. & Virkkunen, J. 2007. Muutoslaboratorio- kehittävän työntutkimuksen uusi vaihe. Teoksessa: E. Ramstad & T. Alasoini (toim.) Työelämän tutkimusavusteinen kehittäminen Suomessa. Lähestymistapoja, menetelmiä, kokemuksia, tulevaisuuden haasteita. Raportteja 53. Helsinki: TYKES.
- Haarni, I. 2010. Kolmas elämä: Aktiiviset eläkeikäiset kaupungissa. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Heikkilä, A., Jokinen, P. & Nurmela, T. 2008. Tutkiva kehittäminen: Avaimia tutkimus- ja kehittämishankkeisiin terveysalalla. 1. p. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.
- Heikkinen, H. 2006. Tutkiva ote toimintaan. Teoksessa: Heikkinen, H. L. T., Rovio, E. & Syrjälä, L. (toim.) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Ikääntyneet vapaaehtoistyössä EU:ssa. Tiivistelmä. Euroopan elin- ja työolojen kehittämissäatiö.[Verkkosivu].[Viitattu9.10.2011].Saatavana: <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2011/341/fi/1/EF11341FI.pdf>
- Koskinen-Ollonqvist, P. & Savolainen, N. 2008. Vaikutukset ja vaikuttavuus terveyden edistämisen arvioinnin kohteina. Terveyden edistämisen keskuksen työpaperi. Ei julkaistu.

Kuntalaki. 17.3.1995/365. 26§. Osallistumis- ja vaikutusmahdollisuudet.

Luonnos laiksi iäkkään henkilön sosiaali- ja terveystalvelujen saannin turvaamisesta. [Verkkosivu]. [Viitattu 24.8.2011]. Saatavana:

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=2664824&name=DLFE-15130.pdf

Malvalehto, M-L. Hyvät käytänteet. Lapin nuorison liitto – Kalevan nuoret. Hyvän elämän palveluita kolmannelta sektorilta. Vipuvoimaa EU:lta 2007-2013. [Pp-esitys]. [Viitattu 20.2.2011]. Saatavana:

http://hanke.inl.fi/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=24&Itemid=99999999

Nevala, M-L. 2010. Ikäihminen kehittäjänä. 2. uud. p. Aijjoos-kumppanuushanke. Kauhavan Seudun Vanhustenkotiyhdistys ry. I-PRINT OY.

Palomäki, S-L. & Teeri, S. 2011. Ikäihmisten palvelujen kehittämisen etiikka. Gerontologia 1/2011, 49–53.

Parviainen, J. 2006. Kollektiivinen tiedonrakentaminen asiantuntijatyössä. Teoksessa: J. Parviainen (toim.) Kollektiivinen asiantuntijuus. Tampere: Tampere University Press, 155–187.

Pennala, E. 2010. Ikääntyvät ja arjen teknologia: Selvitys Aijjoos- hankkeelle. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysalanyksikkö, Vanhustyön koulutusohjelma. Opinnäytetyö. [Viitattu 21.9.2011]. Saatavana:

https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/22908/Pennala_Eila.pdf?sequence=1

Rajaniemi, J. 2007. Ikääntyneet järjestö – ja vapaaehtoistoiminnassa – Pääkaupunkiseudun järjestökyselyn tuloksia. Raportteja 2/2007. Helsinki: Ikäinstituutti. Tiivistelmä. [Verkkosivu]. [Viitattu 4.10.2011]. Saatavana:

<http://www.vapaaehtoiseksiseniorina.fi/tutkimusta/tutkimustiivistelmat#ikaantyneet>

Seppänen- Järvelä, R. 2003. Prosessiarviointi kehittämissuorjektissa. Opaskäytäntöihin. FinSoc. Työpapereita 1. Helsinki: Stakes.

Seppänen- Järvelä, R. & Karjalainen, V. 2006. Kehittämistyön risteyskiä. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Seppänen- Järvelä, R. & Vataja, K. 2009. Työyhteisö uusille urille: Kehittäminen osaksi arjen työtä. Juva: PS-kustannus.

Sosiaali- ja terveydenhuollon tietoteknologiahankeiden tulosten hyödyntäminen. Sosiaali- ja terveysministeriö. 2001. [Verkkosivu]. [Viitattu 13.6.2011]. Saatavana: <http://pre20031103.stm.fi/suomi/tao/julkaisut/paaso/sosiaali.htm>

Sosiaali- ja terveysministeriö ja Suomen kuntaliitto. Ikäihmisten palvelujen laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2008:3.

Sosiaali- ja terveysministeriö, Stakes & Suomen kuntaliitto. 1999. Sosiaali- ja terveydenhuollon laadunhallinta 2000-luvulle. Valtakunnallinen suositus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

- Sosiaaliportti. [Verkkosivu]. [Viitattu 13.6.2011]. Saatavana:
<http://www.sosiaaliportti.fi/fiFI/hyvatkaytannot/lahtokohtia/tunnuspiirteet/>
- Sosiaaliportti –Hyvät käytänteet. [Verkkosivu]. [Viitattu 13.6.2011]. Saatavana:
<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/hyvakaytanto/kuvaus/?Practiceld=f8190903-d032-441e-ab3f-7a098aac217a>
- Toikko, T. & Rantanen T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. Tampere: Tampereen yliopistokirjapaino Oy – Juvenes Print.
- Vallejo Medina, A., Vehviläinen, S., Haukka, U-M., Pyykkö, V. & Kivelä, S-L. 2007. Vanhusten hoito. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.
- Viinamäki, O-P. 2004. Seurantatiedon hyödyntäminen ohjelma-arvioinnissa: Esi-merkkinä Euroopan sosiaalirahaston ohjelma-arvioinnit ja seurantajärjestelmä. Hallinnon tutkimus 30–40.
- Virtanen, P. 2007. Arviointi. Arviointitiedon luonne, tuottaminen ja hyödyntäminen. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Virtanen, P., Suoheimo, M., Lamminmäki, S, Ahonen, P. & Suokas, M. 2011. Matkaopas asiakaslähtöisten sosiaali- ja terveystalvelujen kehittämiseen. Tekesin katsaus. Helsinki 2011. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 29.9.2011]. Saatavana:
http://www.tekes.fi/fi/document/49804/matkaopas_pdf
- Weiss, C. 1998. Evaluation. Methods for Studying Programs and Policies. Second Edition. Prentice Hall. Upper Saddle River.
- Åhlberg, M. 2007. Käsittekartat tutkimusmenetelmänä. Teoksessa: Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) 2007. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Juva: PS-kustannus.

LIITTEET

LIITE 1: Sopimus opinnäytetyöstä

Seinäjoen ammattikorkeakoulu
SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Sopimus opinnäytetyöstä

Opiskelijan nimi ja yhteystiedot (osoite, puhelin ja sähköposti):

Heidi Mulkkala, Puskaantie 22 c s 2, 66100 Seinäjoki
heidi.mulkkala@seamk.fi puh. 7417394
Koulutusohjelma: Vanhustyön koulutusohjelma

Opinnäytetyön ohjaajan nimi ja yhteystiedot (osoite, puhelin ja sähköposti): Sirkka-Liisa Palomäki, sirkka-liisa.palomaki@seamk.fi

Toimeksiantajan/työn tilaajan/yhteistyöorganisaation edustaja ja asema organisaatiossa: Aijees-hanke

Toimeksiantajan/työn tilaajan/yhteistyöorganisaation edustajan yhteystiedot (osoite, puhelin ja sähköposti):

Mari-Liisa Nurmi, Aijees-kumppanuuksien kehittäminen, Kauhavan kunnan Vanhustenkeskus -yhdistys ry, Kauppane 133 B 36, 62200 Kauhava p. 0445837590, sy.aijees@aijees.fi
Ennaltaehkäisevä työ ark. päivän työvaliokunta

Opinnäytetyön (15 op) alustava nimi/aihe -selvitys Aijees-hankkeelle ennaltaehkäisevän työn ja itäihminen asiantuntijana -idean joutumista

Opinnäytetyöhön kuuluvat tehtävät: Yksilöhaastattelut

Työn tekemisestä aiheutuvien kustannusten korvaaminen: _____

Arvioitu aika opinnäytetyön tekemiseen: 1 / 1 2001 - 26 / 10 2001

Päiväys 6 / 4 2001

Opinnäytetyö on julkinen asiakirja.

Opinnäytetyöni saa julkistaa Theseus-verkkokirjastossa (rasti ruutuun)

Opiskelijan allekirjoitus: Heidi Mulkkala

Ohjaajan allekirjoitus: Sirkka-Liisa Palomäki

Toimeksiantajan/tilaajan/yhteistyötahon edustajan allekirjoitus:

Mari-Liisa Nurmi

HUOM! Sopimukseen mahdollisesti liittyvistä tekijänoikeuksista ja muista erityisehdoista on sovittava erikseen kirjallisesti.